

A KIBERTÉRBEN A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUS POLITIKÁJÁRÓL ÉS IDEOLÓGIÁIRÓL

HENNING LAHMANN*

Ez a cikk kritikusan vizsgálja a kibertérben a "szuverenitás" nemzetközi jogi fogalmának jogi státuszáról és tartalmáról folyó vitát az ellentétes politikai-ideológiai attitűdök háttérében. Először a "szuverenitás tiszteletben tartása" mint a nemzetközi jog elsődleges szabálya értelmezésének eredetét követi nyomon, majd a kibertérrel kapcsolatos két olyan megközelítést tárgyal, amelyek megkérdőjelezzik a kialakuló konszenzust: Egyrészt az USA és az Öt Szeműek többi tagja által képviselt "kiberimperializmus", másrészt a Kína, Oroszország és Irán által képviselt "kiber-nyugat". Mindkét csoport a kibertérrel az uralkodó jogi nézetekkel alapvetően összeegyeztethetetlen módon képzeli el. Az államok egy harmadik csoportja a "szuverenitás mint szabály" felfogást támogatja, de ezt a jogi álláspontot sebezhetővé teszi mind a szerzői kooptációval, mind az imperialista elutasítással szemben.

Ez a cikk azzal járul hozzá a szuverenitásról szóló vitához, hogy az állami gyakorlat és a nemzetközi joggyakorlat alternatív értelmezését kínálja fel, amely a szuverenitást mint elvként konstruálja, amelyből levezethető elsődleges szabályokat tartalmaz. Megmutatja, hogy annak ellenére, hogy önmagában nem rendelkezik a szabály státuszával, a szuverenitás elve lehetővé teszi az államok területi integritását és politikai függetlenségét védő szabályok azonosítását, amelyek túlmutatnak a beavatkozás tilalmának és az erőszak alkalmazásának hagyományos fogalmán. Gondosan elemzi a meglévő gyakorlatban fellelhető bizonyítékokat a szuverenitás ezen újszerű, doktrinálisan pontosabb értelmezésének alátámasztására. Az érvelés jogi következményei alapján a "tartós szerepvállalás" és a "kiber-szuverenitás" politikáinak értékelésével zárul.

Szerzői jog © 2021 Henning Lahmann

* Henning Lahmann Hauser Global posztdoktori ösztöndíjas, NYU School of Law; programvezető nemzetközi kiberjog, Digitális Társadalom Intézet, ESMT Berlin; társult kutató, Genfi Nemzetközi Humanitárius Jogi és Emberi Jogi Akadémia. A cikk az ESIL Karków-Leiden-i "A nemzetközi jog határainak feltárása a kibertérben" című szimpóziumán 2020 decemberében tartott előadáson elhangzott előadáson alapul. Szeretnék köszönetet mondani a szimpózium szervezőinek, különösen Przemysław Roguskinak, valamint Isabella Brunnernek, Talita de Souza Diasnak és Antonio Cocónak.

.....	BEVEZETÉS6
2	
I. A SZAKÉRTŐK MEGSZÓLALTAK: A "SZUVERENITÁS MINT SZABÁLY	
"	64
MEGHATÁROZÁSA.	
II. KIBER-IMPERIALIZMUS67	
A. A történelem vége és az	internet álma68
B. Technológia és birodalom: "Hazai	pályaelőny "69
C. A birodalmi tér jogi konstrukciója: Szuverenitás és "tartós	
elkötelezettség "	71
III. CYBER	
WESTPHALIA77	
A. Az imperialista örökségek visszhangja a transznacionális	térben78
B. Technológia és szuverenitás: Az	ellenőrzés
érvényesítése80	
C. A nemzetközi	jog"westfáliai"
megközelítése	a kibertérben82
IV. HOVÁ A HARMADIK ÚT? A KIBERTÉRBEN A	
.....	S
ZUVERENITÁS FELÉ KIALAKULÓBAN LÉVŐ ÁLLAMI	
GYAKORLAT86.....	
A. A "szabad és nyílt" hálózat: Megerősítés és	
visszaszorítás86	
B. Párbeszédben Tallinnal: Hivatalos nyilatkozatok a	
szuverenitásról87	
V. A	DISKURZUS
ÚJRAKONFIGURÁLÁSA90	
A. A szuverenitás	
szabályként való felfogásának	buktatói90
B. A szuverenitás elve és az abból levezetett elsődleges	szabályok93
C. Jogi következmények I.: "Tartós elkötelezettség" és "Védekezés	
.....	Előre "103
D. Jogi következmények II: "	
Kiberszuverenitás "105	
VI. KÖVETKEZTETÉS107	

BEVEZETÉS

Tekintettel arra, hogy a kérdés körül mind a tudományos életben, mind az államok között tartós viták folynak, helyénvaló ismét kritikusan megvizsgálni a "szuverenitásról" szóló jelenlegi diskurzust a nemzetközi jog kibertérre való alkalmazásával összefüggésben, az ellentétes politikai-ideológiai attitűdök háttérében. A nemzetközi jogi diskurzus nehezen tudta alkalmazni a meglévő általános nemzetközi joganyagot a támadó, államilag irányított kiberkonfliktusok növekvő kérdésére. Az erőszak alkalmazásának tilalmára és a be nem avatkozás elvére vonatkozó hagyományos szabályokkal ellentétben a "szuverenitás" jogi státusza és tartalma továbbra is vitatott. A Tallinni 2.0-^{as} ~~gyanús~~ szövegét kidolgozó nemzetközi szakértői csoport befolyásos tanácskozásai nyomán a viták többnyire azt a kérdést járták körül, hogy a szuverenitás a nemzetközi jog elsődleges *szabályának* vagy inkább csak egy *elvnek* tekintendő-e. A szuverenitás a nemzetközi jog egyik legfontosabb *szabálya*.

Ezt a diskurzust az államok különböző csoportjai között a

Elektronikusan elérhető a következő címen:

<https://ssrn.com/abstract=3834332>

szuverenitásról alkotott eltérő felfogások háttérében vizsgáljuk, amelyek a nemzetközi jog kibertérben való alkalmazásáról és értelmezéséről a különböző fórumokon - például az ENSZ-ben - folyó jogi viták alapját és struktúráját képezik.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN63

Kormányzati szakértők csoportja a felelős állami magatartás előmozdításáért a kibertérben a nemzetközi biztonság összefüggésében (UN GGE) és az ENSZ nyílt munkacsoportja az információ és a távközlés területén a nemzetközi biztonság összefüggésében bekövetkező fejleményekkel (UN OEWG). Azzal érvelek, hogy az általános felfogás az egyfelől a "kínai-orosz", másfelől a nyugati vagy "hasonló gondolkodású", állítólag a "liberális világrendet" képviselő¹ megközelítés közötti ideológiai-politikai kettéválasztásról nem állja meg a helyét. Ez a felfogás nem veszi megfelelően figyelembe egy harmadik megközelítés azonosításának lehetőségét. Sőt, annak elfogadása, hogy a diskurzus valójában három részre tagolódik, fontos következményekkel jár egyrészt a "kínai-orosz" tábor attitűdjeire és trajek-tóriájára, másrészt a szuverenitás jogi státuszának és tartalmának további ~~szűkítésére~~ a liberális-demokrata államok között.

A "szuverenitás tiszteletben tartása" mint a nemzetközi jog elsődleges szabálya értelmezésének doktrinális eredetének nyomán követése után a következő szakaszok három nagy vonalat vizsgálnak meg az államoknak a kibertérben a szuverenitás nemzetközi jog szerinti státuszával kapcsolatos hozzáállásában. Mielőtt a "szuverenitás mint szabály" álláspontot támogató, egyre növekvő számú állam véleményével foglalkoznék, megvizsgálom az államok két olyan kategóriáját, amelyek ~~plakátum~~ okokból a kibertérről olyan módon gondolkodnak, amely alapvetően összeegyeztethetetlen ezzel a kialakulóban lévő konszenzussal: A "kiberimperializmus", amelyet az Egyesült Államok és legközelebbi szövetségesei testesítenek meg, és a "kiber-nyugat", amelyet Kína, Oroszország és Irán képvisel.

Ezt az elemzést követően a cikk kritikusan vizsgálja a szuverenitás elsődleges szabályként való felfogását mind a jogpolitika, mind a doktrína szempontjából, és azt állítja, hogy ez a jogi álláspont sebezhető mind a tekintélyelvű kooptációval, mind az imperialista elutasítással szemben. Bár kétségtelen, hogy a "szuverenitás tiszteletben tartása" a nemzetek közötti jog elsődleges szabályaként értelmezhető, a kibertérben megengedett állami magatartás határainak meghatározására irányuló jogi stratégiaként végül is többet homályosít, mint amennyit tisztáz. Ráadásul nem biztosítja az alapvető emberi jogi garanciákat az interneten, például az információszabadságot és a véleménynyilvánítás szabadságát. A cikk döntően azt mutatja be, hogy még a "szuverenitás szabályának" hiányában sem maradnak az államok jogi védelem nélkül az ellenséges állami magatartással szemben a kibertérben, mégpedig a kényszerítés és az erőszak küszöbének alacsonyan tartása mellett. A ~~nyilvános~~ gyakorlat szigorú vizsgálata számos olyan, a szuverenitás *elvéből* levezetett, alkalmazható elsődleges szabályt tár fel, amelyek alkalmasak a védelmi funkció betöltésére. Különösen azt állítom, hogy van egy azonosítható érvelési struktúra a

1. DENNIS BROEDERS, LIISI ADAMSON & ROGIER CREEMERS, HÁGAI PROGRAM A KIBERNETIKAI NORMÁKÉRT, A NEM AKARÓK KOALÍCIÓJA? KÍNAI ÉS OROSZ PERSPEKTÍVÁK A KIBERTÉRRŐL I (2019).

nemzetközi gyakorlat, amely lehetővé teszi az államok területi integritását és politikai függetlenségét védő elsődleges szabályok meghatározását a beavatkozás és az erőszak alkalmazásának tilalmán túlmenően. Egy ilyen értelmezés végső soron jobban alkalmas arra, hogy figyelembe vegye azokat az árnyalatokat, amelyek a különböző doktrinális megközelítések nemzetközi jogi következményeinek megfelelő értékeléséhez szükségesek. A szuverenitás fogalmilag nem egy szabály, hanem egy elv, amely az elsődleges szabályok alapját képezi, és az elsődleges szabályok értelmezésének alapjául szolgál, amelyek szükségesek a kibertérben tanúsított vitás állami magatartás egyedi eseteinek eldöntéséhez.

A szuverenitás pontosabb értelmezésére építve ez a cikk a "kiberimperialista" és a "kiber-westfáliai" táborhoz tartozó államok által alkalmazott legjelentősebb doktrínák jogi következményeit elemzi. Ami az előbbit illeti, az "előretolt védelem" - "a rosszindulatú kibertevékenység megszakítása vagy megállítása annak forrásánál"² - és a "tartós elkötelezettség" mint alapfogalmak, "amely azon az elképzelésen alapul, hogy az ellenfelek állandó kapcsolatban vannak a kibertérben",³ a kibertér imperi- alista felfogásának kvintesszenciális megtestesítője. Ami a "westfáliai" megközelítést illeti, a "kiber-szuverenitás", amely úgy írható le, mint "az az elképzelés, hogy egy szuverén nemzet kormányának joga van az internet feletti ellenőrzés gyakorlására a saját rendjén belül, beleértve a politikai, gazdasági, kulturális és technológiai tevékenységeket",⁴ aktualizálja a westfáliai rend elképzelését a kibertérben.

I. A SZAKÉRTŐK MEGSZÓLALTAK: A "SZUVERENITÁS MINT SZABÁLY" AZONOSÍTÁSA

Mindenki számára, aki a kibertérben történő állami kon- dukcióval kapcsolatos nemzetközi jogi kérdésekkel foglalkozik, a 2017-es megjelenése óta nem lehetett megkerülni a Tallinni Kézikönyv 2.0-t.⁵ A Kézikönyv arra törekszik, hogy a kibertérre alkalmazandó jog jelenlegi helyzetét tükröző, egységesített vélemények átfogó, de visszafogott összeállítását nyújtsa. E meglehetősen szerény kitekintés ellenére hatása lenyűgöző volt. Bár az államok kezdetben vonakodtak foglalkozni a Kézikönyvvel, hivatalos nyilatkozataikban gyakran kezdtek hivatkozni rá⁶, míg a tudósok szívesen vitatták meg a Kézikönyv megállapításait a következőktől kezdve

2. U.S. DEP'T OF DEF., CYBER STRATEGY SUMMARY 1 (2018).

3. CYBERSPACE SOLARIUM COMM'N, VÉGLEGES JELENTÉS 137 (2020).

4. Elliot Zaagman, *A kiber-szuverenitás kora?*, WAR ON THE ROCKS (2020. augusztus 18.), [https:// warontherocks.com/2020/08/the-age-of-cyber-sovereignty/](https://warontherocks.com/2020/08/the-age-of-cyber-sovereignty/).

5. NATO COOP. CYBER DEF. CTR. OF EXCELLENCE, TALLINN MANUAL 2.0 ON THE INTERNATIONAL LAW APPLICABLE TO CYBER OPERATIONS (Michael N. Schmitt szerk., 2017) [a továbbiakban TALLINN MANUAL 2.0].

6. *Lásd általában* Dan Efrony & Yuval Shany, *A Rule Book on the Shelf? Tallinn Manual 2.0 on Cyberoperations and Subsequent State Practice*, 112 AM. J. INT'L L. 583 (2018).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN65

a kezdet.

A vonatkozó szabályok általában meglehetősen hagyományos megközelítése mellett az egyik legmaradandóbb vitát a kézikönyvben a szuverenitásnak a Kézikönyvben való kezelése váltja ki. Ez a fogalom az alkalmazandó jog egészének alapját képezi, amit a Kézikönyv legelső szabályában elfoglalt kiemelkedő helye is hangsúlyoz: "Az állami szuverenitás elve érvényesül a kibertérben."⁷ Azt, hogy a szuverenitás ezen a területen érvényesül, már az ENSZ GGE 2015-ös jelentése is megerősítette, amely kimondta, hogy "[a]z állami szuverenitás és a szuverenitásból fakadó nemzetközi normák és elvek vonatkoznak az államok IKT-val kapcsolatos tevékenységeinek végzésére és a területükön lévő IKT-infrastruktúra feletti joghatóságukra".⁸ A Kézikönyv azonban egy lépéssel tovább vitte a koncepciót; ahelyett, hogy a szuverenitást pusztán "elvként" fogalmazná meg, amely a nemzetközi jog elsődleges szabályainak alapjául szolgál, kifejezetten azt állítja, hogy a szuverenitás - vagy inkább a "szuverenitás tiszteletben tartása" - önmagában olyan elsődleges *szabály*, amelynek megsértése nemzetközi felelősséget von maga után, hacsak nem sérül egy, a szuverenitás elvéből eredő vagy ahhoz egyébként szorosan kapcsolódó konkrétabb szabály, például az erőszak alkalmazásának tilalma vagy a be nem avatkozás elve.⁹

A kézikönyvben a szuverenitás szabályként való megfogalmazása arra utal, hogy a kibertér újszerű területének technikai sajátosságai arra készítették a szakértőket, hogy olyan jogi normákat keressenek, amelyek alkalmasak lehetnek az állami magatartás szabályozására a "kényszerítés" és az "erőszak" küszöbértékei alatt, amelyek meghatározzák a beavatkozás és az erőszak alkalmazásának relevánsabb tilalmát. Tekintettel arra, hogy a globálisan összekapcsolt hálózatok "virtuális" környezete bőséges lehetőséget biztosít egy másik állam érdekeinek megsértésére, egyre nagyobb szükség volt valamilyen szabályra, amely tiltja az olyan meggondolatlan műveleteket, amelyek nem érik el a kényszerítés vagy az erőszak jogi küszöbét. Ilyen szabály nélkül a nemzetközi jogrend azt kockáztatta, hogy a kibertérben értelmes hatás nélkül marad. A Kézikönyv ért felelős szakértők megállapították, hogy a szuverenitás szabályának a kiberműveletek útján történő megsértése történhet a célállam területi integritásának jelentős "megsértésével", például a kiberinfrastruktúrák fizikai károsításával vagy működésének jelentős elvesztésével, vagy "az eredendően kormányzati funkciókba való beavatkozással vagy azok bitorlásával".¹⁰

A Kézikönyvben szereplő, a szokásokról szóló állítását alátámasztó kevés bizonyítékot a

7. TALLINN MANUAL 2.0, 5. lábjegyzet, 11. pont.

8. Az információs és távközlési fejlesztésekkel foglalkozó kormányzati szakértői csoport jelentése a nemzetközi biztonság összefüggésében, 14. o., UN Doc. A/70/174 (2015).

9. *Katonai és félkatonai tevékenységek Nicaraguában és Nicaragua ellen (Nicar. kontra USA)*, ítélet, 1986. I.C.J. 14, 212. pont (június 27.).

10. TALLINN MANUAL 2.0, 5. lábjegyzet, 20. pont.

a szuverenitás mint elsődleges szabály a tudományos szakirodalom kezdeti ellenvetésekhez vezetett.¹¹ A későbbi tudományos cikkekben azonban a csoport számos tagja részletesebb kifejtésekkel támasztotta alá a ~~követés~~¹² Michael N. Schmitt és Liis Vihul például kijelentették, hogy a Nemzetközi Bíróság (ICJ) fennállása során többször is hivatkozott a "szuverenításra" mint elsődleges szabályra, ami a *Korfu-csatorna*¹³ és *Nicaragua* ügyében hozott döntésekből derül ki.¹⁴ A szerzők szerint az ENSZ Biztonsági Tanácsa hasonlóképpen "egy tagállam szuverenitásának megsértésére" hivatkozott, miután izraeli ügynökök 1960-ban argentin területen elfogták a szökésben lévő holokauszt-szervező Adolf Eichmannt.¹⁵ A kézikönyv megjelenése óta a "szuverenitás mint szabály" érvelés figyelemre méltó teret nyert. Bár a támogatás nem egyöntetű, a kiberkérdésekkel foglalkozó nemzetközi jogászok többsége egyetért abban, hogy a virtuális térben és azon keresztül zajló állami konfliktusok újszerű formáinak kilátása olyan jogi megközelítést igényel, amely túllép a beavatkozásra és az erő alkalmazására irányuló hagyományos megközelítésen, és a szuverenitást javasolják, mint nyilvánvaló jelöltet.¹⁶ Ma már joggal következtethetünk arra, hogy ez az érvelés a tudományágon belül a főáramlatba került.¹⁷

Végző soron természetesen fontosabb, hogy megnézzük, hogyan helyezkednek el az államok a kérdésben. Összességében az álláspontok szétszórtnak és bizonytalanoknak tűnnek, de néhány általános tendencia kezdett kikristályosodni. A következő szakaszok három nagy vonalat vizsgálnak meg az államoknak a kibertérben a szuverenitás nemzetközi jog szerinti státuszával kapcsolatos hozzáállásában. Először az államok két kategóriáját vizsgálom meg, amelyek álláspontját

11. Az egyik legkorábbi kritikát lásd: Gary P. Corn, *Tallinn Manual 2.0 - Advancing the Conversation*, JUST SEC. (2017. február 15.), <https://www.justsecurity.org/37812/tallinn-manual-2-0-advancing-beszelgetes/>. Az ezzel kapcsolatos korai vita áttekintéséhez lásd: Symposium, *Sovereignty, Cyberspace and Tallinn Manual 2.0*, 111 AM. J. INT'L. L. UNBOUND. A szakirodalomban szereplő ellenvetésekkel kapcsolatos vitát alább részletesebben tárgyaljuk, lásd az *alábbi* V.A. szakaszban.

12. Lásd Michael N. Schmitt & Liis Vihul, *Respect for Sovereignty in Cyberspace*, 95 TEX. L. REV. 1639 (2017); Phil Spector, *In Defense of Sovereignty, in the Wake of Tallinn 2.0*, 111 AM. J. INT'L L. UNBOUND 219 (2017).

13. *Korfu csatorna (Egyesült Királyság kontra Alb.)*, ítélet, 1949 I.C.J.

4, 36 (április 9.). 14. *Nicar. kontra USA*, 1986 I.C.J., 213. pont.

15. S.C. Res. 138 (1960. június 23.).

16. A szuverenitásnak mint "tartálék elvnek" erről a felfogásáról lásd: HARRIET MOYNIHAN, CHATHAM HOUSE, *THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LAW TO STATE CYBERATTACKS: SOVEREIGNTY AND NON-INTERVENTION* 4-5 (2019); FRANÇOIS DELERUE, *CYBER OPERATIONS AND INTERNATIONAL LAW* 193-232 (2020).

17. Jó összefoglalóért lásd Przemyslaw Roguski, *Violations of Territorial Sovereignty in Cyberspace - An Intrusion-based Approach*, in *GOVERNING CYBERSPACE: BEHAVIOR, POWER, AND DIPLOMACY* 65, 67-73 (Dennis Broeders & Bibi van den Berg szerk., 2020). A szerző azonban elutasítja a Tallinni Kézikönyv által a "ter- ritorikus szuverenitás" szabályának pontos jogi tartalmára vonatkozóan felállított néhány korlátozást. *Id.* Ezt a kérdést az alábbiakban részletesebben tárgyaljuk.

2021] POL. & IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉRBEN67

politikai-ideológiai megfontolásokból kétértelműbb a Kézikönyv értelmezésével szemben. A későbbiekben világossá váló okok miatt a két kategóriát "kiberimperializmus" és "kibernyugat" néven fogjuk emlegetni. A következőkben azt az egyre növekvő számú államot elemzem, amelyek óvatosan vagy akár teljes mellszélességgel támogatják a Tallinni Kézikönyv szuverenitásra vonatkozó álláspontját.

II. KIBER-IMPERIALIZMUS

Míg a Tallinni Kézikönyv 2.0 összeállításában részt vevő két szakértő 2017-ben még mindig azt állíthatta, hogy "[l]icipici kritika érte a "szuverenitás mint uralom" álláspontját a kézikönyv kiadása közötti közel négy év alatt.

a két kiadást",¹⁸ ez 2018-ban híresen megváltozott, amikor Jeremy Wright brit főügyész egy beszédében tisztázta, hogy "az Egyesült Királyság kormányának álláspontja szerint a nemzetközi jogban nincs ilyen szabály".¹⁹ A oldalon.

2020 márciusában az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának főtanácsosa, Paul C. Ney, ha látszólag óvatosabban is, de egyetértett. Bár a minisztérium jogászai "figyelembe vennék" a szuverenitás elvét a katonai kiberműveletek értékelésénél, elismerte "hasonlóságokat a brit kormány által 2018-ban kifejtett nézettel", miszerint "nem úgy tűnik, hogy létezik olyan szabály, amely szerint a szuverenitás minden megsértése a kibertérben szükségszerűen a nemzetközi jog megsértését jelenti".²⁰ Mindkét nyilatkozat elég nagy port kavart akadémiai körökben, de míg Wright álláspontját széles körben elutasították, addig például²¹ Schmitt elég árnyalatot talált Ney beszédében ahhoz, hogy észrevegye a Kézikönyv álláspontjának hallgatóságos közelítését.²² Egyelőre mégsem tagadható, hogy a két legaktívabb és legjelentősebb kiberhatalom nem állt ki a "szuverenitás mint uralom" megközelítés mellett.

Elteltekintve attól, hogy a nyilatkozatok az egységes állami gyakorlat hiányára hivatkoznak, lehet, hogy az álláspontjuk mögött mélyebb indoklás húzódik meg? A "szuverenitásnak" a nemzetközi jogi diskurzusban az elmúlt harminc évben lezajlott koncepcionális története magyarázatot adhat. A hidegháború befejezése után a nyugati liberális nemzetközi jogi tudományosság kezdetben elavultnak és többnyire szükségtelennek nyilvánította a szuverenitást, mivel kialakult egy valóságos világméretű

18. Schmitt & Vihul, *Supra* 12. lábjegyzet, 1649. lábjegyzet.

19. Jeremy Wright, Att'y Gen., *Cyber and International Law in the 21st Century* (2018. május 23.) (Egyesült Királyság).

20. Paul C. Ney, General Counsel, U.S. Dep't of Def., *Remarks at U.S. Cyber Command Legal Conference* (2020. március 2.).

21. *Lásd* Roguski, *Supra* 17. lábjegyzet, 71. pont.

22. Michael N. Schmitt, *The Defense Department's Measured Take on International Law in Cyberspace*, JUST SEC. (2020. március 11.), <https://www.justsecurity.org/69119/the-defense-departments-measured-take-on-international-law-in-cyberspace/>.

társadalom.²³ Ez az ág azonban megváltoztatta álláspontját, és egyenesen veszélyesnek kezdte tekinteni a fogalmat: a hagyományos felségjoghoz való ragaszkodás veszélyes lehet az önkényuralmi vagy totalitárius rendszerek alatt élő lakosságra nézve. Ennek megfelelően az államok a szuverenitás helyettesítésére törekedtek a humanitárius beavatkozás doktrínájának széles körű támogatásával és a "védelmi felelősség" néven ismertté vált tanítással.²⁴ Továbbá a 2001. szeptember 11-i terrortámadások után a szuverenitást a nyugati nemzetek civil társadalmi számára, amelyek hirtelen úgy tűntek, hogy állandó fenyegetésnek vannak kitéve a "gyenge" államokban menedéket találó terrorista csoportok által, amelyek szuverenitását így fel kellett függeszteni, mivel ezek az államok nem voltak hajlandók vagy képtelenek fellépni a területükről eredő transznacionális veszélyek ellen.²⁵ Figyelembe véve az információs technológiák gyors globális szintű fejlődésének további tényezőjét, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság vonakodása a szuverenitás fogalmával szemben a cyberspace-ben mindezen narratív ívek eredőjeként értelmezhető.

A. A történelem vége és az internet álma

Aligha véletlen, hogy a hálózatok globális hálózata, amelyet "internetnek" nevezünk - eredetileg az 1960-as évek végén az amerikai védelmi minisztérium és néhány, főként kaliforniai székhelyű egyetem kutatási projektjéből született meg - a kommunista blokk bukása után kezdte meg diadalmas felemelkedését és kereskedelmi áttörését. A "történelem vége" után Amerika egypólusú pillanatát felerősítve és megerősítve²⁶ szinte azonnal a kereskedelem szabadságára és a (demokratikus) eszmék szabad cseréjére épülő, amerikanizált liberális világtársadalom eszméinek terjesztésének kvintesszenciális eszközeként ismerték el. Ennek a "kiber-imperialista" pályának a globális rendre gyakorolt messzemenő következményeit hamarosan felismerték,²⁷ ahogyan Anne-Marie Slaughter 1997-ben tömören megfogalmazta: "Ha az információs szabadság interneten keresztül történő biztosítása az információs szabadság *de facto* normáját teremti meg.

23. Még 2014-ben az Egyesült Királyság kormányának Külügyi és Nemzetközösségi Hivatalának korábbi jogi tanácsadója, Daniel Bethlehem szavaival: "A nemzetközi társadalomnak ebben a víziójában a szuverenitás és a határok olyanok, mint a kövek a folyóban. Akadályozhatják az áramlást, sőt, esetenként talán fel is gátolhatják a vizet. Legtöbbször azonban egyszerűen csak akadályozzák a víz áramlásának irányát, amely végül új utat talál a szabadon áramló gravitációs pályáján." *Lásd: A földrajz vége: A nemzetközi rendszer változó természete és a nemzetközi jog kihívása*, 25 EUR. J. INT'L L. 9, 15 (2014).

24. *Lásd* Louis Henkin, *That "S" Word*: 68 *FORDHAM L. REV.* 1, 2-5 (1999).

25. Ntina Tzouvala, *TWAIL és a "nem akar vagy nem tud" doktrína*: *AM. J. INT'L L. UNBOUND* 266, 266-67 (2016).

26. FRANCIS FUKUYAMA, *A TÖRTÉNELEM VÉGE ÉS AZ UTOLSÓ EMBER* (1992).

27. *Lásd* Frank Louis Rusciano, *The Three Faces of Cyberimperialism*, in *CYBERIMPERIALISM?: GLOBAL RELATIONS IN THE NEW ELECTRONIC FRONTIER* 9 (Bosah Ebo szerk., 2001).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 69

ami megváltoztatja a politikai rendszereket, ez a pluralizmus és a szólásszabadság toleranciájának kultúrája. Ez az egyik kultúra, a hagyományos nyugati kultúra. És ezt fogják ráerőltetni a nem nyugati emberekre."²⁸ Feltűnő, hogy a dek-ade uralkodó liberális optimizmusa közepette ez nem látszott sok kellemetlenséget okozni az amerikai tudósok és politikai döntéshozók osztályában. Épp ellenkezőleg, egyesek egészen a Brit Birodalomra való utalásokig mentek el, amikor leírták, hogy az internet nyújtotta lehetőségeket az amerikai "puha hatalom" globális kiterjesztésének ~~hűgét~~ kell felfogni. "Az Egyesült Államok számára" - nyilatkozta David Rothkopf, a nemzetközi kereskedelemért és fejlesztésért felelős korábbi kereskedelmi miniszterhelyettes a Foreign Policy-ban, ugyanabban az évben, mint Slaughter - "az információs korszak külpolitikájának központi célja az kell legyen, hogy megnyerje a világ információáramlásáért folytatott csatát, uralva a léghullámokat, ahogyan Nagy-Britannia egykor a tengereket uralta".²⁹

A korlátlan globális adatáramlás e nyílt tengerén a szuverenitás fogalma "elavultnak és törékenynek" tűnt,³⁰ és az angol-amerikai "piacok imperializmusa"³¹ - amely megköveteli, hogy a globális hálózatok szabadok, nyitottak és interoperábilisak legyenek³² - gyorsan kvázi dogmatikus státuszt kapott. 2012-re már elfogadott bölcsességnek számított, hogy az internet elsődleges célja a "jólét és a szabadság terjesztése",³³ és így semmi sem akadályozhatja az "információ szabad áramlását".³⁴

B. Technológia és birodalom: "Hazai pályaelőny"

Az Egyesült Államok hegemoniája az interneten nem pusztán az ideológiai dogmák függvénye, hanem a hálózati infrastruktúrák szervezeti és technikai alapjaiban nyilvánul meg. Egyrészt az internet irányítását még mindig az Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (Internetes Név- és Szám kiosztó Társaság) uralja.

28. Anne-Marie Slaughter et al., *Cultural Imperialism on the Net*, in THE INTERNET AND SOCIETY 466, 472 (Jim O'Reilly et al. szerk., 1997).

29. David Rothkopf, *A kulturális imperializmus dicsérete? A globalizáció hatása a kultúrára*, 107 FOREIGN POL'Y 38, 39 (1997).

30. BENJAMIN H. BRATTON, THE STACK: ON SOFTWARE AND SOVEREIGNTY 6 (2015).

31. HERFRIED MÜNKLER, IMPERIEN: DIE LOGIK DER WELTHERRSCHAFT - VOM ALTEN ROM BIS ZU DEN VEREINIGTEN STAATEN [EMPIRES: THE LOGIC OF WORLD DOMINATION FROM ANCIENT ROME TO THE UNITED STATES] 230 (2005) (German.) ("Imperialismus der Märkte").

32. Lásd Robert Morgus & Justin Sherman, *The Idealized Internet vs. Internet Realities (Version 1.0)*, NEW AM. (2018. július 26.), <https://www.newamerica.org/cybersecurity-initiative/reports/idealized-internet-vs-internet-realities/>.

33. Lásd az internet szabályozására vonatkozó nemzetközi javaslatokat: *H. Commc'ns and Tech. albizottsága előtti meghallgatás*, 112. kong. 145 (2012) (Greg Walden képviselő, a H. Subcomm. on Commc'ns & Tech. elnökének nyilatkozata).

34. *Id.* (Philip L. Verveer, helyettes államtitkár-helyettes, az Egyesült Államok nemzetközi kommunikációs és információs politikáért felelős koordinátora, Külügyminisztérium).

(ICANN), egy kaliforniai székhelyű nonprofit szervezet, amely 1998-as alapítása óta felelős az internet technikai struktúrájának fenntartásáért. Bár a legfontosabb aegysége - az alapvető adminisztratív és technikai funkciókat ellátó Internet Assigned Numbers Authority (IANA) - felügyelete az Egyesült Államok kereskedelmi minisztériumától a magánszektorhoz került, a szervezet többszereplős irányítási modellje arra törekszik, hogy a "szabad és nyitott" hálózat alapideáljai szilárdan megmaradjanak.³⁵

Még ennél is fontosabb, hogy az internet eredettörténete, amely egy korlátozott számú amerikai intézmény közötti szerény kommunikációs hálózatból globális kiberfelépületté nőtte ki magát, nagyban hozzájárul az Egyesült Államok és legközelebbi szövetségesei, az úgynevezett "Five Eyes" országok tartós versenyelőnyéhez a kiberbiztonság terén³⁶. A kibertérnek az amerikai magból kiindulva és a digitális korszak előtti időkben kialakított transzmissziós útvonalakat felhasználva az USA - különösen az Egyesült Királysággal szorosan együttműködés - természetes és szinte állandó hozzáféréssel rendelkezik számos olyan alapvető csomóponthoz és kábelútvonalhoz, amelyek az egész világot összekötik, olyan mértékben, hogy a Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) kifejezéssel élve "hazai pályaelőnyt" jelent a kiberműveletek végrehajtásában.³⁷ Ez az egyedülállóan kiváltságos helyzet először Edward Snowden 2013-as leleplezése után, Edward Snowden hatalmas és teljesen korlátlan globális megfigyelési tevékenységével összefüggésben került napvilágra, amelyet az NSA és az Egyesült Királyság kormányzati kommunikációs központja (GCHQ) folytatott.³⁸ A leleplezések rávilágítottak arra, hogy az Egyesült Államok és a

Az Egyesült Királyság számára előnyös volt, hogy a világ adatforgalmát feldolgozó és tároló legfontosabb internetes vállalatok közül sokan az amerikai jog hatálya alá tartoznak.³⁹

Ebből a történelmi és fogalmi szempontból a globálisan összekapcsolt hálózatok valójában egyetlen hatalmas nyitott térként jelenhetnek meg, amely meghaladja a területiség hagyományos elképzeléseit. Ahelyett, hogy a kibertér "csak egy másik fizikai térként, mint a szárazföld, a levegő vagy a tenger" lenne felfogva,⁴⁰ az amerikai biztonsági intézményeket arra tanították, hogy egy olyan működési környezetet lássanak, amelynek "alapvetően

35. HENNING LAHMANN & JAN ENGELMANN, KI IRÁNYÍTTJA AZ INTERNETET? 12 (Anne Lammers et al. szerk., 2. kiadás 2020).

36. Az "öt szem" az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Kanada, Ausztrália és Új-Zéland.

37. BEN BUCHANAN, A HACKER ÉS AZ ÁLLAM 15-16 (2020).

38. *Lásd általában* Marko Milanovic, *Emberi jogi szerződések és külföldi megfigyelés: Privacy in the Digital Age*, 56 HARV. INT'L L.J. 81 (2014) (a jogi következmények kifejtése).

39. Glenn Greenwald & Ewen MacAskill, *NSA Prism Program Taps into User Data of Apple, Google, and Others*, GUARDIAN (2013. június 7., 15:23), <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/us-tech-giants-nsa-data>.

40. Efrony & Shany, 6. lábjegyzet, 653. o.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 71

szerkezet [és] kialakítás" nem egyeztethető össze "a nyugat-falusi földrajz hagyományos elképzeléseivel".⁴¹ A lényeg itt nem az, hogy ítélkezzünk e felfogás felett. De kétségtelen, hogy a cy- berspace leírt fejlődése és az azt kísérő ideológiai narratíva jelentős hatással volt arra, hogy az Egyesült Államok (és az Egyesült Királyság) katonai és hírszerzési döntéshozói mit *látnak, amikor a* globális hálózati infrastruktúrára tekintenek. Ha meg akarjuk érteni azokat a mélyebb előítéleteket és feltételezéseket, amelyek hatással vannak a kibertérben a fennhatóság jogi státuszát övező diskurzusra, nem tehetünk mást, mint hogy komolyan vesszük ezeket a fogalmi alapokat.

C. A birodalmi tér jogi konstrukciója: Szuverenitás és "tartós elkötelezettség"

Az Egyesült Államok megközelítése a kibertér szuverenitásával kapcsolatban alapvetően eltér az összes többi állam álláspontjától, beleértve az Öt Szem Csoporthoz tartozó legközelebbi szövetségeseit is.⁴² A Tallinni Kézikönyv szerzői szerint egy állam szuverenitása a kibertér egy része felett egyszerűen abból a tényből fakad, hogy a globális hálózatokhoz kapcsolódó valamennyi IKT-infrastruktúra rendelkezik valamilyen meghatározott fizikai elhelyezkedéssel, amely az állam területéhez tartozik.⁴³ A "kibertérben" végzett tevékenységek meghatározható IKT-rendszereken belül zajlanak, és így ugyanígy "az állam területén", amelyekkel az államok gyakorolhatják szuverén előjogaikat.⁴⁴ Míg az amerikai tisztviselők elvben nem tagadják ezt az alapfeltevést,⁴⁵ a szuverenitás fogalmához kapcsolódó, a pusztán területi képviseleten túlmutató más szempontot tartanak végső soron meghatározóbbnak: a *tényleges ellenőrzést*. A szuverenitás, mint a terület feletti ellenőrzést feltételező elképzelés régóta fennálló⁴⁶ elképzelés, amelyet úgy tekintenek

41. Lásd Corn, 11. lábjegyzet.

42. Bár a többi Öt Szem-tag mindannyian megfogalmazzák a kibertérben való valamilyen "aktív" magatartás szükségességét, egyikük sem ment olyan messzire, mint az Egyesült Államok. Az Egyesült Királyság "aktív kibervédelem" stratégiája alatt elsősorban "a hálózat vagy rendszer megerősítését célzó biztonsági intézkedések végrehajtásának elvét értik, hogy az erősebbé váljon a támadásokkal szemben". U.K. GOV., NATIONAL CYBER STRATEGY 2016-2021 33 (2016). Új-Zéland stratégiája arra korlátozódik, hogy a kibertérben "készen áll a fenyegetések elrettentésére és az azokra való reagálásra". N.Z. GOV., ÚJ-ZÉLANDI KIBERBIZTONSÁGI STRATÉGIA 2019 5 (2019). Ausztrália nagyon hasonló nyelvezetet használ. Lásd AUSTL. GOV., AUSTRALIA'S INTERNATIONAL CYBER ENGAGEMENT STRATEGY 54 (2017). Egyedül Kanada közelíti meg az amerikai megközelítést, jogszabályban posztulálva egy széleskörű felhatalmazást az "aktív kiberműveletek" végrehajtására, amelyet úgy határoznak meg, mint "a globális információs infrastruktúrán vagy azon keresztül végzett tevékenységeket, amelyek célja egy külföldi egyén, állam, szervezet vagy terrorista csoport képességeinek, szándékainak vagy tevékenységeinek a nemzetközi ügyekkel, védelemmel vagy biztonsággal kapcsolatos degradálása, megzavarása, befolyásolása, megválaszolása vagy megzavarása". Communications Security Establishment Act, S.C. 2019, c 13, ¶ 19 (Can.) (kiemelés hozzáadva).

43. TALLINN MANUAL 2.0, 5. lábjegyzet, 11. pont.

44. *Id.* at 12.

45. Lásd Ney, *Supra* 20. lábjegyzet ("Az államok szuverenitással rendelkeznek a területükön található információs és kommunikációs technológiai infrastruktúra felett.")

46. James Crawford, *Sovereignty as a Legal Value*, in THE CAMBRIDGE COMPANION TO INTERNATIONAL LAW 117, 131-32 (James Crawford & Martti Koskenniemi szerk., 2012).

mint a szuverenitás legalapvetőbb aspektusát.⁴⁷ Ez a fogalom azonban elsősorban a⁴⁸ *létrehozásakor* volt releváns, és csak bizonyos korlátozott körülmények között, a tulajdonjog folytonosságának kritériumaként.⁴⁹ Ahogy azonban Antony Anghie a gyarmati hódítás pozitívista igazolásainak vizsgálatában először megállapította, a stabil ellenőrzés feltételezett hiánya valójában azt jelenti, hogy a betolakodó hatalom ezért szabadon cselekedhet, ahogyan akar,⁵⁰ egy olyan felfogás, amely implicit komponensként újra teret nyert⁵¹ ami ahhoz az elképzeléshez vezetett, hogy a szuverenitás lényegében attól "függ", hogy egy állam képes-e megfelelően kezelni a területéről kiinduló transznacionális fenyegetéseket.⁵²

Ezt szem előtt tartva érdemes újragondolni bizonyos, ebben az összefüggésben tett kijelentéseket. Tekintettel a kibertér alapvető nem-territorialitására, amely a do- main alapvető strukturális jellemzőjének, az eredendő összekapcsoltságnak a következménye, a⁵³ szereplők "mentesek a földrajzi és területi határok fizikai korlátaitól";⁵⁴ ez viszont azt jelenti, hogy egyetlen szereplő sem gyakorolhat következetes és hatékony ellenőrzést a kibertér világosan meghatározott részei felett. A meghatározott tér feletti ellenőrzés hiánya kizárja a hagyományos értelemben vett szuverenitás feltételezését.⁵⁵ Nem meglepő, hogy a "szuverenitás" egyetlenegyszer szerepel a Kibertér Szolárium Bizottság jelentésében, amelyet 2020 márciusában tettek közzé, hogy megalapozza az Egyesült Államok fő stratégiai megközelítését a digitális területről érkező fenyegetésekkel szemben, és csak azért, hogy pontosan ezt a pontot hangsúlyozza.⁵⁶ Így az USA-nak valószínűleg nem okoz majd gondot annak elismerése, hogy minden kibertérhez kapcsolódó rendszer fizikai elhelyezkedése a kibertér határain belül van.

47. Antony Anghie, *A perifériák megtalálása: Sovereignty and Colonialism in Nineteenth-Century International Law*, 40 HARV. INT'L L.J. 1, 24 (1999).

48. Lásd MALCOLM N. SHAW, INTERNATIONAL LAW 505 (6. kiadás, 2008).

49. Island of Palmas-ügy (Neth. kontra USA), 2 R.I.A.A. 829, 839 (Perm. Ct. Arb. 1928); A Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks és South Ledge feletti felségjog (Malay. kontra Sing.), ítélet, 2008.

I.C.J. 12, 121. pont (május 23.).

50. Lásd Anghie, *Supra* 47. lábjegyzet, 3. pont.

51. Lásd Ashley S. Deeks, "Unwilling or Unable": 52 VA. J. INT'L. 483 (2011); Daniel Bethlehem, *Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attack by Nonstate Actors*, 106 AM. J. INT'L. 769 (2012); Craig Martin, *Challenging and Refining the "Unwilling or Unable" Doctrine*, 52 VAND. J. TRANSNAT'L L. 387 (2019).

52. Lásd Sara Kendall, *A jelen kartográfái: "Contingent Sovereignty" and Territorial Integrity*, 47 NETH. Y.B. INT'L L. 83, 100 (2016).

53. Michael P. Fischerkeller & Richard J. Harknett, *Persistent Engagement, Agreed Competition, and Cyberspace Interaction Dynamics and Escalation*, 2019 CYBER DEF. REV. 267, 269.

54. Gary P. Corn & Robert Taylor, *Sovereignty in the Age of Cyber*, 111 AM. J. INT'L L. UNBOUND 207, 207 (2017).

55. Ez a nézőpont kihatással kell, hogy legyen a kellő gondosság elvének a kibertérre való alkalmazásának kérdésére; ha egy állam nem gyakorolhat ellenőrzést a területén található informatikai infrastruktúrák felett, akkor - *a fortiori* - *legalábbis* nehéz felelősségre vonni, ha nem állami szereplők más államok érdekeinek kárára használják azokat. Lásd N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LAW TO STATE ACTIVITY IN CYBERSPACE ¶ 13 (2020).

56. CYBERSPACE SOLARIUM COMM'N, 3. lábjegyzet.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 73

egy állam. Ezzel a megközelítéssel összhangban azonban a szuverenitás kritikus jelzője nem önmagában a területiség, hanem az ellenőrzés. Továbbá, a kibertér technikai jellemzői miatt az összekapcsolt rendszereken "belül" történtek feletti tényleges, következetes és hatékony ellenőrzés bármilyen feltételezése pusztán elméleti, és ezért végső soron jogilag lényegtelen.

Egy ilyen de-territorializált környezetben, ahol senki sem tudja megmondani, "hol vannak a határok", a⁵⁷ szuverenitás gyakorlatilag felfüggesztésre kerül. Csak akkor lép életbe, ha egy kiberművelet a virtuális tartományon kívüli hatásokat okoz (feltéve, hogy egy bizonyos küszöbérték teljesül).⁵⁸ A kibertér "belsejében" viszont a szuverén államok globális rendszerét egy birodalmi rend váltja fel, amely a tartományt két különböző zónára osztja: a metropolisz - az amerikai katonai zsargonban a "kék kibertér", "az USA által védett területek a kibertérben, missziós partnerei és más területek, amelyek védelmére a Védelmi Minisztérium utasítást kaphat"⁵⁹ -, és a periféria, amely "vörös" vagy "szürke térnek" minősül, attól függően, hogy az ellenfél birtokolja-e a kibertér adott részét, vagy átmenetileg átveszi-e az ellenőrzést felette.⁶⁰ Mint rendező elv, a metropolisz és a periféria hierarchikus modellje kizárja a szuverén egyenlőség feltételezését⁶¹ és így kategorikusan összeegyeztethetetlen a nemzetközi jogrendszerrel.⁶² Figyelemre méltó, hogy bár a Cyber Solarium Commission Report a nemzetközi jognak csak szájbarágósan, de csak futólag tesz említést róla. A kibertérben való fellépés során a szuverenitást figyelembe lehet venni,⁶³ de a működési környezet technikai jellemzői megakadályozzák, hogy a szuverenitás olyan szabály-státuszt érjen el, amely korlátozhatná az USA magatartását. A magatartás megengedhetőségére vonatkozó releváns jogrend ehelyett a metropolisz belső joga.⁶⁴ Ezen ~~úttal~~ az USA elsősorban a "kibertérben való felelős állami viselkedés normáinak" elterjedését támogatja, amelyek igazodnak az amerikai "érdekekhez és értékekhez"⁶⁵ és amelyek ideális esetben stabilizáló hatással bírnak anélkül, hogy feltétlenül feltételeznék a kibertérben való felelősségteljes viselkedést.

57. Az amerikai kiberparancsnokság egyik helyettes parancsnokának nyilatkozata, idézi: Jason Healey, *The Implications of Persistent (and Permanent) Engagement in Cyberspace*, 5 J. CYBERSECURITY 1, 6 (2019).

58. Lásd ezzel összefüggésben az N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE hivatalos álláspontját, 55. sz. lábjegyzet, 13. pont, amely elismeri a területi szuverenitás jelentőségét, de azt állítja, hogy a szabály alkalmazásakor "figyelembe kell venni néhány kritikus jellemzőt, amely megkülönbözteti a kibertértséget a fizikai szférától", *többek között* azt a tényt, hogy "a kibertér olyan virtuális elemet tartalmaz, amely nem rendelkezik egyértelmű területi kapcsolattal".

59. EGYESÍTETT VEZÉRKARI FŐNÖKÖK, 3-12. KÖZÖS KIADVÁNY, KIBERTÉRI MŰVELETEK I-4 (2018).

60. *Id.* I-5.

61. Lásd Tzouvala, *Supra* 25. lábjegyzet, 267. lábjegyzet.

62. Lásd MÜNKLER, *Supra* 31. lábjegyzet, 77. o.; B.S. Chimni et al., *Theme III: Global Governance: Institutions*, 16 LEIDEN J. INT'L L. 897, 902-03 (2003); lásd még: MARTTI KOSKENNIEMI, A NEMZETEK SZENT CIVILIZÁCIÓJA: THE RISE AND FALL OF INTERNATIONAL LAW, 1870-1960 34 (2002) ("Egy empire soha nem a nemzetközi jog szószólója, amely csak akadályként tűnhet fel ambíciói előtt.").

63. Ney, 20. lábjegyzet.

64. Lásd BUCHANAN, *Supra* 37. lábjegyzet, 25-26. o., a globális felügyelet összefüggéseiről.

65. CYBERSPACE SOLARIUM COMM'N, *fentebb* 3. lábjegyzet, 46-47. o.

a jogi szabályok státusza.

Michael Schmitt és Liis Vihul szerint a szuverenitás uralmi státuszával kapcsolatos hozzáállás valamikor 1999 után változott meg. Addig az időpontig az Egyesült Államok védelmi minisztériuma még mindig úgy vélte, hogy bizonyos támadó kiberműveletek nemzetközi jogellenes cselekménynek minősülhetnek, mivel sértik egy másik állam szuverenitását.⁶⁶ Feltételezve, hogy ez az értelmezés helyes, magyarázatot kell találni a szuverenitás megváltozott felfogására a kibertérben, és valószínűtlennek tűnik, hogy a globális hálózati infrastruktúrák alapvető műszaki felépítésével kapcsolatos ismeretelméleti váltás önmagában megmagyarázza ezt. Ehelyett úgy tűnik, hogy a kibertérben a birodalmi tér leírt felépítése egybeesett a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követő fenyegetés-felfogás nagyobb mértékű változásával, ami a biztonság és a terület újragondolásához, valamint a globális periféria birodalmi felfogásának elfogadásához vezetett.⁶⁷ A "terrorizmus elleni háború" során az államok szuverenitását újraértelmezték, és szükség esetén felfüggesztették, amikor bebizonyosodott, hogy "nem akarnak vagy nem tudnak" fellépni a területükön működő terrorista csoportok ellen.⁶⁸ Amint azt az Egyesült Királyság miniszterelnöke is sugallta, azok az államok, amelyek "kormányozatlan teret" engednek meg a határaikon belül, nem hivatkozhatnak a szuverenitásra, mint a külföldi behatolással szembeni védelemre.⁶⁹ Ebben az összefüggésben különösen a drónhadviselés megindítása volt az, amely olyan de-territorializáló hatással bírt, amely lényegében semmissé tette a célállamok szuverenitását.⁷⁰

Ebben a szellemben Gary Corn és Robert Taylor, az amerikai védelmi minisztérium szolgálatában álló tagjai kifejezetten a kibertérben aktív terroristák fenyegetésére hivatkoznak a szuverenitás szabály-státuszának elutasítása érdekében, mivel ez megakadályozná, hogy az amerikai hadsereg hatékony kiberműveleteket hajtson végre az ilyen nem állami szereplők ellen.⁷¹ Szembetűnő, hogy a minisztérium érvelése egy

66. Schmitt & Vihul, *Supra* 12. lábjegyzet, 1639-40. lábjegyzet.

67. ANTONY ANGHIE, *IMPERIALISM, SOVEREIGNTY AND THE MAKING OF INTERNATIONAL LAW* 303-09 (James Crawford et. al. szerk., 2005).

68. *Lásd* Deeks, 51. lábjegyzet; Tzouvala, 25. lábjegyzet, 267. lábjegyzet.

69. DAVID CAMERON MINISZTERELNÖK VÁLASZA A KÜLÜGYI BIZOTTSÁG MÁSODIK JELENTÉSÉRE A 2015-16-OS ÜLÉSSZAKBAN: A BRIT TÁMADÓ KATONAI MŰVELETEK SZÍRIAI KITERJESZTÉSÉRŐL 2 (2015) (EGYESÜLT KIRÁLYSÁG). Bizonyos, hogy a "nem akar vagy nem tud" doktrínára való hivatkozás nem korlátozódik az Egyesült Államokra és az Egyesült Királyságra. *Lásd* Belgium állandó képviselője az ENSZ mellett, Belgium állandó képviselője az ENSZ mellett 2016. június 7-én kelt, a Biztonsági Tanács elnökének címzett levele, U.N. Doc. S/2016/523 (2016. június 9.) (az ENSZ Biztonsági Tanácsa előtt az ISIS elleni, szíriai területen zajló műveletekben való részvételüket a szíriai kormány "hatékony ellenőrzésének" hiányára való kifejezett hivatkozással indokolva); Chargé d'affaires of the Permanent Mission of Germany at the U.N., Letter dated December 10, 2015 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Germany to the United Nations addressed to the President of the Security Council, U.N. Doc. S/2015/946 (2015. december 10.) (ugyanott).

70. Rebecca Mignot-Mahdavi, *A drónprogramok intézményesítése, az állam normális működésébe való belépés* 46 (Eur. Soc'y of Int'l L. Ann. Conf., Paper No. 21/2019, 2019).

71. Corn & Taylor, *Supra* 54. lábjegyzet, 211-12. o.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSBAN A KIBERTÉRBEN⁷⁵

hasonló logikát alkalmaznak az olyan államok területén történő erőszak alkalmazására, amelyekről kiderül, hogy "nem akarják vagy nem képesek" megakadályozni a terroristák működését a határaikon belül:

Az ISIS követői és hívei az ISIS által ellenőrzött területen belül és kívül is a világ minden táján szétszórt szervereken és infrastruktúrán működnek, kihasználva az internet átláthatóságát és a határok átjárhatóságát. Ezeknek az államoknak *korlátozottan vagy egyáltalán nincs tudomásuk* arról, hogy az ISIS a szuverén fennhatóságuk alá tartozó szervereket vagy kiberinfrastruktúrát használja. Továbbá, ezek az államok *nem biztos, hogy képesek hatékonyan fellépni az ISIS kiberfenyegetése ellen, vagy akár fel is fedezni azt.*⁷²

A kibertérben tehát a "nem akar vagy nem tud" fogalma még messzebbre nyúlik, mint a "fizikai" világban. A kiberinfrastruktúrák technikai sajátosságai és alapvető nem területi jellegük miatt egyetlen állam *sem képes* a fenyegetés elfojtására.⁷³ Következésképpen a periféria tényleges helye a kibertérben definíció szerint soha nem rögzített; potenciálisan bárhol lehet az amerikai hálózatok "kék terén" kívül. Az amerikai kiberparancsnokságnak ezért képesnek kell lennie arra, hogy "zökkenőmentesen manőverezzen az összekapcsolt harctéren, globálisan",⁷⁴ mivel a perifériás terek pacifikálására irányuló támadó kiberműveletekre virtuálisan bármelyik állam területén szükség lehet. Ebből a nézőpontból egy látszólagos paradoxon rajzolódik ki: minden rendszer, amely a "szabad és nyitott" globális hálózati infrastruktúrák részét képezi, mindenkor egyszerre van a birodalmi téren belül, a kereskedelmi tevékenység és a liberális eszmék terjesztése céljából, és kívül, ahol az ellenség szabadon kószál, és egyetlen állam sem gyakorol hatékony szuverén ellenőrzést. A kibertérben, úgymond, a vizigótok állandóan a kapuk előtt állnak.

A transznacionális kiberbiztonságnak ez a megközelítése a "védekezés előre" és a "tartós szerepvállalás" kapcsolódó doktrínáiban ölt testet, amelyeket hivatalosan 2018-ban hirdettek meg. Feltételezve, hogy az Egyesült Államok történelmi képessége, hogy "a szárazföldi, légi, űrbeli és tengeri területek ellenőrzésével védje a hazáját", véget ért a kibertér által az ellenfeleknek kínált lehetőségek miatt,⁷⁵ a koncepciók azt a stratégiát jelentik, hogy rutinszerűen és folyamatosan "titkos katonai tevékenységet" végezzenek a kibertérben, hogy "elrettentse, megvédje vagy megvédje az Egyesült Államok elleni támadásokat vagy rosszindulatú kibertevékenységeket".

72. *Id.* 211. o. (kiemelés hozzáadva).

73. *Lásd pl.* Fischerkeller & Harknett, *Supra* note 53, 269. o. ("A jól védett kibertéren elérhető, de folyamatosan veszélyben van.").

74. Paul M. Nakasone, *A Cyber Force for Persistent Operations*, 92 JOINT FORCE Q. 10, 13 (2019).

75. WHITE HOUSE, NATIONAL SECURITY STRATEGY OF THE UNITED STATES OF AMERICA 12 (2017), <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

Államok . . . mielőtt elérnék céljukat."⁷⁶ Bár a doktrínák elsősorban olyan ellenséges hatalmakra irányulnak, mint Kína vagy Oroszország, nem pedig nem állami szereplőkre, az alapvető logika állandó marad. Az ex-press cél a "kibertér biztonságának és stabilitásának javítása",⁷⁷ ami magában foglalja a kiberinfrastruktúrára támaszkodó liberális globális gazdasági rendszer védelmét,⁷⁸ Az amerikai kiberparancsnokság a műveleti területet egyetlen birodalmi térként fogja fel, ahol "zökkenőmentesen manőverezik a védelem és a támadás között az összekapcsolt harctéren ... globálisan, a lehető legközelebb az ellenfelekhez és azok műveleteihez".⁷⁹ A távoli partokon észlelt fenyegetések elhárítása, mielőtt azok elérnék a hazát, egyenesen a terrorizmus elleni háború játékkönyvéből vett modell.⁸⁰ Ebből a szemszögből nézve a "tartós harc" keretében végrehajtott kiberműveletek nem annyira az újjáéledt nagyhatalmi verseny kifejeződései, mint ahogyan azt néha sugallják,⁸¹ , hanem inkább a birodalmi tér virtuális peremvidékeinek pacifikálására irányuló hadjáratok jellegét öltötték magukra.⁸²

Ennek a megközelítésnek a következményeit bizonyítja 2018 novembere, amikor az amerikai kiberparancsnokság kiberműveletet indított az oroszországi Szentpéterváron működő Internet Research Agency ellen, hogy megzavarja a "trollfarm" internethozzáférést az amerikai félidős választások idején,⁸³ amelyet széles körben úgy tekintettek, mint a

76. Louk Faesen et al., *Case Studies of Norm Development in Hybrid Conflict*, in FROM BLURRED LINES TO RED LINES: HOW COUNTERMEASURES AND NORMS SHAPE HYBRID CONFLICT 44, 64 (2020); lásd még James N. Miller & Neal A. Pollard, *Persistent Engagement, Agreed Competition and Deterrence in Cyberspace*, LAWFARE (Apr. 30, 2019, 9:12 AM), <https://www.lawfareblog.com/persistent-engagement-agreed-competition-and-deterrence-cyberspace>.

77. AMERIKAI KIBERPARANCSONKSÁG, A KIBERTÉRBELI FŐLÉNY ELÉRÉSE ÉS FENNTARTÁSA: COMMAND VISION FOR US CYBER COMMAND 6 (2018), <https://www.cybercom.mil/Portals/56/Documents/USCYBERCOM%20Vision%20April%202018.pdf>.

78. Lásd Fischerkeller & Harknett, 53. sz. lábjegyzet, 268. o.

79. U.S. CYBER COMMAND, *Supra* 77. lábjegyzet, 6. o. (kiemelés hozzáadva).

80. Az Egyesült Királyság óvatosabb volt hivatalos nyilatkozataiban a kibertérben való offenzív fellépéssel kapcsolatban, bár nemrégiben bejelentette, hogy "a világ vezetőjének tekinti magát a kibertérbeli offenzív műveletek terén". Érdekes megjegyezni, hogy ezzel kifejezetten előtérbe helyezte az ISIS által jelentett terrorista fenyegetéssel szembeni eredményeket. Lásd: *National Cyber Force transforms country's cyber capabilities to protect the UK*, GEN. COMMC'NS. HEADQUARTERS (2020. november 19.), <https://www.gchq.gov.uk/news/national-cyber-force>.

81. Fischerkeller & Harknett, *Supra* 53. lábjegyzet, 267. o., ezt az elképzelést "egyezettett versenynek" nevezi.

82. Ez nem jelenti azt, hogy más szereplők, mint például Oroszország, nem célozzák ugyanilyen kiterjedően más államok hálózatait és rendszereit, beleértve az ipari irányítási rendszert is. Lásd pl. Andy Greenberg, *Hackers Tied to Russia's GRU Targeted the US Grid for Years, Researchers Warn*, WIRED (2021. február 24. 7:30), <https://www.wired.com/story/russia-gru-hackers-us-grid/>. Az amerikai megközelítés azonban egyedülálló annyiban, hogy nyilvánosan racionalizálja támadó stratégiáját, és beágyazza azt egy nagyobb geopolitikai megközelítésbe, amely - ahogy itt érvelünk - a 9/11 utáni hosszú távú átrendeződés része.

83. Ellen Nakashima, *U.S. Cyber Command Operation Disrupted Internet Access of Russian Troll Factory on Day of 2018 Midterms*, WASH. POST (2019. február 27.), https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-cyber-command-operation-disrupted-internet-access-of-russian-troll-factory-on-day-of-2018-midterms/2019/02/26/1827fc9e-36d6-11e9-af5b-b51b7ff322e9_story.html.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 77

a "tartós elkötelezettség" stratégiájának első ismert alkalmazása.⁸⁴ E dolgot szempontjából kevésbé fontos annak értékelése, hogy a művelet hatásai elérték-e azt a súlyossági küszöböt, amely a Tallinni Kézikönyv kritériumai szerint a "szuverenitás szabályának" megsértését jelentené, vagy hogy a művelet jogszerű ellenintézkedésként igazolható-e. Ebben az esetben jelentős, hogy - Ney főtanácsos korábbi biztosítéka ellenére, miszerint az amerikai hadsereg "figyelembe veszi az állami szuverenitás elvét",⁸⁵ - az amerikai kiberparancsnokság nem tett kísérletet arra, hogy a műveletet a nemzetközi jog alapján igazolja. Ez legalábbis arra utal, hogy Oroszország szuverenitását soha nem tekintették komolyan akadályozó tényezőnek. Ennek fényében a magatartás nemzetközi jogi kereteken belüli racionalizálására irányuló utólagos kísérletek talán célt téveszthetnek, mivel úgy tűnik, hogy az nem képezi a "tartós elkötelezettség" szerinti stratégiai calculus elemét.

III. CYBER WESTPHALIA

Már 2011-ben megfigyelhető volt egy "kiberizált westfáliai korszak" lehetséges hajnala, amely a globális hálózatok alapvetően "szabad és nyílt" koncepciójának átfogó diszkurzív ellenpólusát képviseli.⁸⁶ Egy évtizeddel később az államok közötti "határok" (újra)megjelenéséről szóló beszéd a kibertérben már mindennapos. A legjelentősebb, hogy Oroszország, Kína és Irán mindannyian erőfeszítéseket tesznek arra, hogy a kibertér hazai részét leválasszák a globális hálózati szuperstruktúráról. Ezt a fejleményt, amelynek hangsúlyos technológiai és politikai-jogi dimenziói is vannak, a "tekintélyelvű uralom időben és térben történő kiterjesztésére" irányuló szélesebb körű kísérlet részeként fogalmazták meg.⁸⁷ Bár ennek az állításnak a lényege aligha vitatható, liberális perspektívája néha alábecsüli az ellenimperalista narratívák jelentőségét - és meggyőző erejét - a kibertér "westfáliai" pályáinak racionalizálásában. Kína mint e megközelítés paradigmaticus példája áll a középpontban, és a következő fejezet azt a kérdést vizsgálja, hogy ez hogyan befolyásolja a szuverenitás jogi státuszát övező diskurzust.

84. Miller & Pollard, 76. lábjegyzet.

85. Ney, 20. lábjegyzet.

86. Chris C. Demchak & Peter Dombrowski, *Rise of a Cybered Westphalian Age*, 5 STRATEGIC STUD. Q. 32 (2011); Chris C. Demchak & Peter Dombrowski, *Cyber Westphalia: Asserting State Prerogatives in Cyberspace*, 2013 GEO. J. INT'L AFFS. 29 ; Chris C. Demchak, *Uncivil and Post-Western Cyber Westphalia: Changing Interstate Power Relations of the Cybered Age*, 1 CYBER DEF. REV. 49 (2016).

87. Tom Ginsburg, *Autoritarius nemzetközi jog?*, 114 AM. J. INT'L L. 221, 225 (2020).

A. Az imperialista örökségek visszhangja a transznacionális térben

Már jóval a "kiber-szuverenitás" és a "kiber-Vesztfália" fogalmainak felemelkedése előtt kínai tisztviselők visszavágtak a "szabad és nyílt" internetnek, amelyről úgy gondolták, hogy az amerikai ideológia és technológia uralja. Ennek során tudatosan az antiimperializmus nyelvezetét használták. 2000-ben Jiang Mianheng, a Kínai Tudományos Akadémia alelnöke arra figyelmeztetett, hogy "Kína integrációja a kibertér által uralt gazdaságba azzal a veszéllyel jár, hogy az országot a kapitalista, neoimperialista nyugati hatalmak hűségének rendeli alá".⁸⁸ Ez a "gyarmati fenyegetés" nem csupán "[a] Nyugat technológiai uralma" formájában érkezett, hanem "az eszmék és kultúrák befolyásolásán és távoli irányításán" keresztül is.⁸⁹ Al- kész tehát az egyetlen elképzelhető válaszként az internetes tartalmak szűrését és végső soron "az internettől független nemzeti hálózat kiépítését, az új protokollok és technológiák kidolgozását állították, amelyekben az internetnek alapulnia kell".⁹⁰ Közel két évtizeddel később Mianheng megállapításait He Yafei magas rangú diplomata is megismételte "Kína történelmi választása a globális kormányzás terén" sokatmondó címet viselő könyvében. Megállapította, hogy "az információs és internetes technológia monopóliumából eredő kiberimperializmus erősödik", és megállapította, hogy Kína így kénytelen két különálló, de egymással összefüggő stratégiával válaszolni: "a nemzeti kibertérbeli képességek kiépítése az ilyen invázióval szemben" és "a jogállamiság megteremtése a kibertérben a globális kormányzás keretében".⁹¹ Bár e célok körvonalai továbbra is kevésbé körvonalazottak, az "internetes szuverenitás" fogalma szilárdan beágyazódott a kortárs kínai politikai diskurzusba.⁹²

Fontos felismerni, hogy ez a nyelvezet több, mint egy felemelkedő hatalom pusztá nemzeti pózolása. Az érvelés összhangban van Kína általánosabb felfogásával a nemzetközi rendről a 19. század gyarmati traumái óta, amikor a Brit Birodalom a két ópiumháború eredményeként "egyenlőtlen szerződésekre" kényszerítette a Középső Királyságot, és a Boxer-lázadás leverésének utóhatása fájdalmas engedményekhez vezetett a nyugati hatalmaknak és a Japán Birodalomnak.⁹³ A hangsúlyt a

88. Daniel Ventre, *Kuba: CYBER KONFLIKTUS*: (Daniel Ventre szerk., 2012).

89. *Id.*

90. *Id.*

91. HE YAFEI, CHINA'S HISTORICAL CHOICE IN GLOBAL GOVERNANCE (2018) (kiemelés hozzáadva).

92. Lásd Jinghan Zeng et al, *China's Solution to Global Cyber Governance: Unpacking the Domestic Discourse of Internet Sovereignty*, 45 POL. & POL'Y 432 (2017).

93. Anghie, *Supra* note 47, 36-37; lásd általában Phil C.W. Chan, *China's Approaches to International Law Since the Opium War*, 27 LEIDEN J. INT'L L. 859 (2014).

A szuverenitást e történelmi háttér előtt kell értelmezni.⁹⁴ Egy ilyen megközelítés "westfáliai" keretében, ahogyan azt Demchak és Dombrowski javasolta,⁹⁵ megfelelő, mivel az 1648-as westfáliai szerződéseket általában úgy tekintik, mint amelyek a pápa és a császár formális szuverenitásának kifejezett elutasításával a mai szuverenitás alapjait fektették le a Szent Római Birodalomban,⁹⁶ annak ellenére, hogy több tudós rámutatott e történelmi értelmezéssel kapcsolatos ténybeli problémákra.⁹⁷ A közelmúltban Pekingben kialakult egy további megerősítő narratíva, amely azt az elképzelést támogatja, hogy Kína a második világháborúból kiemelkedve a háború utáni nemzetközi jogrend megteremtője és őrzője lett, amelyet ma az Egyesült Államok birodalmi törekvései fenyegetnek.⁹⁸

Oroszország - a másik állam, amelyet a vezető "kibernetizált" hatalmak közé sorolnak - a szuverenitás hasonló felfogását alakította ki egy sor jelentősen eltérő történelmi eseményen keresztül. Kínával ellentétben történelmi viszonyítási pontja nem egy európai nemzet gyarmati betolakodása és hódítása, mivel Oroszország az 1815-ös bécsi kongresszus után a kontinens Hatalmak Koncertjének szerves részét képezte. Az a traumatikus esemény, amely máig meghatározza a Nyugathoz és a világ többi részéhez való hozzáállását és politikáját, sokkal újabb keletű, és nem egy gyarmati birodalom elleni harcot jelent, hanem annak elvesztését, amely a Szovjetunió 1991-es bukásával következett be.⁹⁹ A hidegháború e kimeneteléből Oroszország mégis hasonló tanulságokat vont le, mint Kína, mivel mélyeséges bizalmatlansághoz vezetett a "liberális ideológiával" szemben, amely a Kreml narratívája szerint "túlélte célját"¹⁰⁰, miközben egyúttal kellemetlen hajlamot mutat arra, hogy "színes forradalmakhoz" vezessen.¹⁰¹ Az ellenszer természetesen az elutasítás.

94. Lásd MARIA ADELE CARRAI, SOVEREIGNTY IN CHINA, A GENEALOGY OF A CONCEPT SINCE 1840 óta 82-108 (2019). Az biztos, hogy a KKP újabb keletű antiimperialista retorikájának öncélú performativitására Peking globális ambícióinak fényében nemrégiben Nan Z. Da irodalomteoretikus mutatott rá. Nan Z. Da, *Disambiguation, a Tragedy*, N+1, 2020 ősz, 75., 81. o. (2020).

95. Lásd Demchak és Dombrowski, *Rise of a Cybered Westphalian Age (Egy kibernetizált westfáliai korszak felemelkedése)*, 86. lábjegyzet.

96. Martti Koskenniemi & Ville Kari, *Sovereign Equality, in THE UN FRIENDLY RELATIONS DECLARATION AT 50: AN ASSESSMENT OF THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW* 166, 167 (Jorge E. Viñuales szerk., 2020).

97. Lásd általában Derek Croxton, *The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty*, 21 INT'L HIST. REV. 569 (1999); lásd még Peter M.R. Stirk, *The Westphalian Model and Sovereign Equality*, 38 REV. INT'L STUD. 641 (2011).

98. RANA MITTER, KÍNA JÓ HÁBORÚJA: 248-49 (2020).

99. Lásd Lauri Mälksoo, *The Russian Concept of International Law as Imperial Legacy*, in: Lauri Mälksoo, *The Russian Concept of International Law as Imperial Legacy*, EUROPEAN INTERNATIONAL LAW TRADITIONS 261 (Peter Hilpold szerk., 2021).

100. Lionel Barber & Henry Foy, *Vlagyimir Putyin: Putyin: A liberalizmus "túlélte célját"*, FIN. TIMES (2019. június 27.), <https://www.ft.com/content/2880c762-98c2-11e9-8cfb-30c211dcd229>.

101. Lásd Krišjānis Bušs, *Russia Stirs Fear of Color Revolutions*, DEMOCRACY SPEAKS (2019. szeptember 9.), <https://www.democracyspeaks.org/blog/russia-stirs-fear-color-revolutions>.

"szabad és nyílt" internet, amely elősegíti a liberális eszmék terjedését, és szigorúan ellenőrzi az Oroszországba és Oroszországon belülré irányuló információáramlást. Ez a fejlemény összhangban van a szuverenitás fogalmának általánosabb, illiberálisabb értelmezésével az orosz diskurzusban, amely a népszuverenitás "veszélyes" nyugati eszméje ellen irányul.¹⁰²

Az első témakör, amelyben a westfáliai megközelítés a kibertérrel kapcsolatos kérdésekben a felszínre került, az internetes kormányzás struktúrája volt. A nyugati preferenciára válaszul, miszerint az ICANN keretein belül fenn kell tartani a "több érdekelt fél" modelljét, amely elismeri az állami szereplők mellett a magánszervezetek legitim helyzetét is az igazgatási és normakövetési funkciók tekintetében, Kína és Oroszország már korán a Nemzetközi Távközlési Unió (ITU) mandátumának kiterjesztését szorgalmazta.¹⁰³ Mivel az ITU a szuverén egyenlőséget kifejező "egy állam, egy szavazat" elvén alapuló multilaterális szervezet, ezen államok szemében (Iránnal, Indiával, Szaúd-Arábiával és néhány más országgal együtt) az ITU jobban alkalmas ügyük előmozdítására.

B. Technológia és szuverenitás: Az irányítás érvényesítése

Ha a szuverenitás tényleges, hatékony ellenőrzést feltételez, ahogyan azt a második szakaszban a kibertérrel kapcsolatos birodalmi megközelítés alapfeltevéseként leírtuk, akkor az ellenőrzés technológiai megoldások révén történő megteremtése önmagában nem irracionális válasz.¹⁰⁴ Ebben a tekintetben a globális hálózati infrastruktúrák növekvő szegmentáltságát és csökkenő összekapcsoltságát kizárólag a saját lakosság elnyomására irányuló "autoriter kísérletként" felfogni nem eléggé összetett magyarázat. A széttagoltság, amely ebből a szétkapcsolódási folyamatból fakad, éppúgy irányulhat a "tartós elkötelezettség" egyik fő előfeltételének aláásására, és ily módon megteremti a technikai feltételeket a szuverenitás megvalósításához az imperialista tendenciákkal szemben.¹⁰⁵

Érdekes módon, bár az amerikai megközelítéssel szembeni ellenstratégiaként fogalmazódott meg, a¹⁰⁶ a kiber-szuverenitás kínai változata eddig látszólag nem ezt az utat választotta. Ehelyett szinte teljes mértékben az ellene való védekezésre összpontosít.

102. Lásd LAURI MÁLKSOO, *RUSSIAN APPROACHES TO INTERNATIONAL LAW* 100-04 (2015).

103. Adam Segal, *Holding the Multistakeholder Line at the ITU*, COUNCIL ON FOREIGN RELS. (2014. október 21.), <https://www.cfr.org/report/holding-multistakeholder-line-itu>.

104. Meg kell ismételni, hogy ez nem jelent értékítéletet.

105. Lásd Lennart Maschmeyer, *Persistent Engagement Neglects Secrecy at Its Peril*, LAWFARE (Mar. 4, 2020, 8:00 AM), <https://www.lawfareblog.com/persistent-engagement-neglects-secrecy-its-peril> (tárgyalja a hibás logikát az érvelés mögött, miszerint a tartós elkötelezettség azon a feltételezésen alapul, hogy a kibernetikusok a modern technológia "összekapcsoltságából" erednek).

106. Lásd Yi Shen, *Cyber Sovereignty and the Governance of Global Cyberspace*, 1 CHINESE POL. SCI. REV. 81, 90 (2016) (megállapítva, hogy Kína kiber-szuverenitását védekező jelleggel hozta létre).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 81

A nyugati értékek és eszmék az országba a tartalmi szinten érkező információáramlások megcélzásával,¹⁰⁷ amely a meglévő hálózati infrastruktúrán felül helyezkedik el.¹⁰⁸ Az "Aranypajzs-projekt", más néven a Nagy Tűzfal, a bejövő adatforgalom széles körű szűrésével izolálja az internet kínai részét. A befelé irányuló dimenzió egy invazív megfigyelési és cenzúra-rendszerből áll, amelynek célja, hogy a szabad és nyílt internetről semmi ne jusson el a kínai polgárok szívéhez és elméjéhez.¹⁰⁹ Ugyanakkor ez a megközelítés nem védi meg a Népköztársaságot az Egyesült Államok által a tartós elkötelezettség keretében végrehajtott offenzív kiberműveletekkel szemben.¹¹⁰ Egyes kommentátorok szerint Kína ~~vonkora~~ a hálózat infrastrukturális rétegének szigorúbb fizikai elválasztását illetően talán azt tükrözi, hogy a kibertérben már régóta a támadó magatartást részesíti előnyben, nem úgy, mint az USA.¹¹¹ Ha valami, akkor a kínai felügyeleti infrastruktúra bizonyos aspektusai, például a HTTPS protokoll széles körű betiltása,¹¹² inkább gyengítő hatással van az általános kiberbiztonságra.¹¹³

Ugyanez nem igaz Oroszország és Irán újabb erőfeszítéseire. 2019-ben az Állami Duma elfogadta a szuverén internetről szóló törvényt, amely megteremtette az orosz hálózatoknak az internet többi részétől való tényleges fizikai elválasztását.¹¹⁴ Bár a törvény várhatóan elsősorban a hazai cenzúra és felügyelet fokozását célozza,¹¹⁵ a hivatalos álláspont az, hogy

107. Ez az írás a Yochai Benkler által bevezetett három rétegekategoriót veszi alapul: *From Consumers to Users: Shifting the Deeper Structures of Regulation Toward Sustainable Commons and User Access*, 52 FED. COMM. L.J. 561, 562 (2000); infrastrukturális réteg, logikai réteg és tartalmi réteg. A globális hálózati infrastruktúrák számos más rétegmodelljét is javasolták a szakirodalomban.

108. Justin Sherman, *Russia and Iran Plan to Fundamentally Isolate the Internet*, WIRED (2019. június 6., 8:00), <https://www.wired.com/story/russia-and-iran-plan-to-fundamentally-isolate-the-internet/>.

109. Elisabeth C. Economy, *Kína nagy tűzfala: Xi Jinping's Internet Shutdown*, GUARDIAN (2018. június 29.), <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown>.

110. Lásd Hugo Zylberberg, *Cyber Sovereignty and Online Borders Do Not Improve International Security*, COUNCIL ON FOREIGN RELS. (2017. október 2., 10:22), <https://www.cfr.org/blog/cyber-sovereignty-and-online-borders-do-not-improve-international-security> (az online határok használatának hatástalanságát tárgyalja egy ország területének védelmére).

111. Lásd Tianjiao Jiang, *From Offensive Dominance to Deterrence: China's Evolving Strategic Thinking on Cyberwar*, 1 CHINESE J. INT'L REV. 1 (2019) (tárgyalja, hogy a kínai kiberháborús gyakorlatok mennyire hasonlítanak az amerikaiakéhoz).

112. Lásd: *Mi a HTTPS?*, CLOUDFLARE, <https://www.cloudflare.com/learning/ssl/what-is-https/> (itt olvasható, hogy "[HTTPS] a HTTP biztonságos változata, amely az elsődleges protokoll, amelyet a webböngésző és a weboldal közötti adatátvitelre használnak. A HTTPS titkosított az adatátvitel biztonságának növelése érdekében").

113. Valentin Weber, *How China's Control of Information Is a Cyber Weakness*, LAWFARE (2020. november 12., 12:43), <https://www.lawfareblog.com/how-chinas-control-information-cyber-weakness>.

114. Sherman, *fenntebb*, 108. lábjegyzet.

115. Zak Doffman, *Putyin aláírja az "orosz internetes törvényt", hogy Oroszországot leválassza a világhálóról*.

a törvény közvetlen válasz "a 2018 szeptemberében elfogadott amerikai Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégia agresszív jellegére - azaz a "tartós bevonulásra"". ¹¹⁶ Oroszország hivatalos álláspontja jelentős ugrást jelent a kiber-szuverenitás irányába, mivel a (virtuális) terület feletti tényleges ellenőrzés megteremtésére törekszik. Hasonlóképpen Irán is lépéseket kezdeményezett, hogy fizikailag elválassza hazai hálózatát az internettől. ¹¹⁷ Irán nem bólint kifejezetten az USA kiberstratégiájára, de Oroszországhoz hasonlóan hangsúlyozza, hogy hasonlóan sebezhető az offenzív kiberműveletekkel szemben. ¹¹⁸ Így, bár a westfáliai megközelítés fő támogatóinak megközelítései különböznek, mindhárom állam egyértelmű lépéseket tett a "kiber-szuverenitás" valamilyen változatának megvalósítására.

Különbségeik ellenére a három eset annyiban jelentős, hogy mindhárom legalább hallgatólagosan elismeri azt az implicit előfeltevést, hogy egy összekapcsolt, fogalmilag területileg de-territorializált térben a suverenitás alapvetően múlandó marad, hacsak a kiberinfrastruktúra feletti tényleges, tartós ellenőrzés nem biztosítható. Az internet politikai történelmét, valamint Kína és Oroszország sajátos kormányzati narratíváit tekintve az államok politikája nem meglepő. A következő szakasz azt vizsgálja, hogy ezek a szereplők a hazai intézkedések mellett hogyan próbálták előmozdítani a kiber-szuverenitást a nemzetközi normatív folyamatok keretében.

C. A nemzetközi jog "westfáliai" megközelítése a kibertérben

A kiber-szuverenitás modellje, amelyet Kína, Oroszország és Irán példáz - bár a végrehajtás részleteit illetően eltérésekkel - elsősorban a rezsim stabilizálását célozza, ¹¹⁹ ami megköveteli, hogy egyszerre legyen befelé és kifelé irányuló. A két szempont szükségszerűen összekapcsolódik, és mindkettő a hálózati infrastruktúrák tartalmi rétegére, azaz az interneten szállított információra összpontosít. Ebben az értelemben ezek a szereplők a digitális átalakulás következményeit inkább "információ-", mint "kiberbiztonságként" fogalmazzák meg. ¹²⁰

Web, FORBES (2019. május 1.), <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2019/05/01/putin-signs-russian-internet-law-to-disconnect-the-country-from-the-world-wide-web/>.

116. Alena Epifanova, *Deciphering Russia's "Sovereign Internet Law"*, DGAP (2020. január 16.), <https://dgap.org/en/research/publications/deciphering-russias-sovereign-internet-law>.

117. Lily Hay Newman, *How the Iranian Government Shut Off the Internet*, WIRED (2019. november 17., 15:34), <https://www.wired.com/story/iran-internet-shutoff/>.

118. *Lásd* Idrees Ali & Phil Stewart, *Exclusive: U.S. Carter, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest, Alias Alivest: Officials*, REUTERS (2019. okt. 16., 1:03), <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-military-cyber-exclusive-idUSKBN1WV0EK> (egy Iránt célzó titkos amerikai kibercsapás-műveletről értekeznek).

119. BROEDERS ET AL., 1. lábjegyzet, 2. pont.

120. *Lásd* az Orosz Föderáció külügyminiszterének 1998. szeptember 23-án kelt, az Orosz Föderáció külügyminiszterének a főtábornak címzett levele, U.N. Doc. A/C.1/53/3 (1998. szeptember 30.) (az információs forradalom és az információ potenciális veszélyének magyarázata).

2021] POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉRBEN⁸³

Ez a megértés tükröződik az államok egyéni és közös erőfeszítéseiben a nemzetközi fórumokon a normák kidolgozására és megszilárdítására. Míg Oroszország 1998-as, az ENSZ főtárházhoz intézett levele és az azt kísérő határozattervezet még nem hivatkozott kifejezetten a "szuverenitásra", mint az új globális információs technológiák lehetőségei által fenyegetettre, addig már megállapította, hogy ezeket "olyan célokra lehet felhasználni, amelyek összeegyeztethetetlenek a belügyekbe való be nem avatkozás tilalma elvének tiszteletben tartására vonatkozó célokkal".

ügyek."¹²¹ Két évvel később az Orosz Föderáció kijelentette, hogy "az Egyesült Nemzetek Szervezete előmozdítja a nemzetközi együttműködést a korlátok közé szorítása érdekében..."

a nemzetközi információbiztonság területén jelentkező fenyegetésekről, és e célból *nemzetközi jogalapot* teremt a nemzetközi információbiztonsággal kapcsolatos eljárások kidolgozásához.

az információcsere és a *jogosulatlan határon átnyúló befolyás megelőzése az információk révén.* "¹²²

A szuverenitás fogalma a kibertérben tanúsított állami magatartás szabályozására irányuló kezdeményezések középpontjába került. Ezt a leghangsúlyosabban a Sanghaji Együttműködési Szervezet (SCO) keretében kidolgozott "Nemzetközi Információbiztonsági Magatartási Kódex" két változata hangsúlyozza. Az Információbiztonság Nemzetközi Magatartási Kódexének második változata¹²³ első rendelkező záradékában előírja, hogy a kódexet önként aláíró államok kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartják minden állam önrendelkezését, területi integritását és politikai függetlenségét. Ez döntően azt a kötelezettséget foglalja magában, hogy "[n]em használnak információs és kommunikációs technológiákat, valamint információs és kommunikációs hálózatokat más államok belügyeibe való beavatkozásra, illetve ~~plk~~ gazdasági és társadalmi stabilitásuk aláásására".¹²⁴ A nyilatkozat tisztázza, hogy a határon átnyúló adatáramlások a tartalmi rétegen önmagukban, a mögöttes kiberinfrastruktúrába való behatolás nélkül potenciálisan a szuverenitás megsértésének minősülnek, ha a kényszerítésnél - a be nem avatkozás tilalmának megsértéséhez szükséges küszöbértéknél - alacsonyabb beavatkozási cselekménynek minősülnek. ~~Orosz~~ például a közelmúltban a kormányellenes tüntetéseknél a Google YouTube streaming platformján keresztül történő élő közvetítését a belügyeibe való beavatkozásnak tekintette.

háborúk).

121. *Id.* a 3. oldalon.

122. ENSZ-főtárház, *Fejlemények az információ és a távközlés területén a nemzetközi biztonság összefüggésében*, az Orosz Föderációtól kapott válasz, 6. o., U.N. Doc. A/55/140 (2000. július 10.) (kiemelés hozzáadva).

123. Kína, Kazahsztán, Kirgizisztán, az Orosz Föderáció, Tádzsikisztán és Üzbegisztán állandó képviselői az ENSZ mellett, Kína, Kazahsztán, Kirgizisztán, az Orosz Föderáció, Tádzsikisztán és Üzbegisztán állandó képviselőinek 2015. január 9-i levele az ENSZ főtárházhoz, U.N. Doc. A/69/723, melléklet (2015. január 13.). Az első változatot Kína, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán 2011 szeptemberében nyújtotta be.

124. *Id.* § 2(3).

ügyek.¹²⁵ Kína többször hangsúlyozta, hogy a szuverenitás elve magában foglalja az ilyen aláadó magatartás tilalmát,¹²⁶ és "figyelmeztetett a kiberszuverenitás megsértésére az *információ szabad áramlásának biztosítása ürügyén*".¹²⁷ 2017-ben a Népköztársaság a kibertérrel kapcsolatos nemzetközi együttműködési stratégiájának "sarokköveként" a "kiber-szuverenitás" tiszteletben tartásának kötelezettségét jelölte meg.¹²⁸

Nemrégiben az iráni fegyveres erők átfogó nyilatkozatot tettek közzé, hogy mérlegeljék a szuverenitás státuszának kérdését a kibertérben, és úgy vélekedtek, hogy "[a]z a kibererő szándékos, kézzelfogható vagy nem kézzelfogható következményekkel járó alkalmazása, amely veszélyt jelent vagy jelenthet a nemzetbiztonságra, vagy politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális destabilizáció miatt a nemzetbiztonság destabilizációját eredményezheti, az állam szuverenitásának megsértését jelenti".¹²⁹ Feltéve, hogy a fordítás megbízható, amit nehéz megítélni, a "kiber-erő" kifejezés használata arra utalni látszik, hogy a szerzők a kiberinfrastruktúrák logikai vagy fizikai rétegei ellen irányuló hagyományosabb támadó kiberműveletekre gondoltak, és nem annyira az iráni közvélemény befolyásolására irányuló kísérletre egy információs művelet végrehajtásával. Mégis figyelemre méltó, hogy az állam a "társadalmi és kulturális destabilizáció" formájában jelentkező "nem kézzelfogható következményeket" is a szabály hatálya alá tartozónak tekinti, ami legalábbis nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy a tartalmi rétegen történő "beavatkozás" is Irán szuverenitásának megsértésének tekinthető.

Összességében Kína, Oroszország és Irán szabályalkotási és szabály pontosító erőfeszítései nem hagynak kétséget afelől, hogy ezek a "westfáliai" szereplők szilárdan a Tallinni Kézikönyv szerzőivel azonos táborban vannak, és a szuverenitást a nemzetközi jog elsődleges szabályának, nem pedig egyszerűen elvnek tekintik. Ugyanakkor egyértelmű, hogy a szabály lényegi hatályát illetően az álláspontok nagymértékben eltérnek egymástól. Míg a Kézikönyv nagy erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a szuverenitás szabályának tartalmát a természet megsértésének súlyosabb formáira korlátozza.

125. *Lásd pl. , Russia Tells Google Tells Google Not To Advertise "Illegal" Events after Election Protests*, REUTERS (Aug. 11, 2019, 8:20 AM), <https://www.reuters.com/article/us-russia-politics-protests-google/russia-after-protests-tells-google-not-to-advertise-illegal-events-idUSKCN1V10BY>.

126. *Lásd Li Baodong*, külügyminiszter-helyettes, Kínai Külügyminisztérium, beszéd az információs és kiberbiztonsággal foglalkozó nemzetközi workshop megnyitóján (2014. június 5.), https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/t1162458.shtml.

127. *Kína támogatja az információ szabad áramlását*, GLOB. TIMES (2017. május 31.), <https://www.global-times.cn/content/1049411.shtml> (kiemelés hozzáadva).

128. Sajtóközlemény, Külügyminisztérium, Nemzetközi együttműködési stratégia a kibertérben (2017. március 1.), http://www.xinhuanet.com/english/china/2017-03/01/c_136094371.htm (Kína). A szuverenitásnak erről a stratégia szempontjából központi funkciójáról lásd: Zhang Xinbao, *China's Strategy for International Cooperation on Cyberspace*, 16 CHINESE J. INT'L L. 377, 379-81 (2017).

129. *A fegyveres erők kemény reakcióra figyelmeztet minden kiberfenyegetésre - Irán*, ALDIPLOMASY (2020. augusztus 17.), <https://www.aldiplomasy.com/en/?p=20901>.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 85

A szuverenitás sérthetlenségének hangsúlyozása és az "eredendő kormányzati funkciókba" való beavatkozás,¹³⁰ A szuverenitás sérthetlenségének hangsúlyozásának fő indoklása a "szabad és nyílt" internet potenciálisan destabilizáló információáramlása által okozott aggodalom.¹³¹ Egyedül Irán közelmúltbeli nyilatkozata tűnik elsősorban a hazai kiber-infrastruktúráinak logikai és fizikai rétegei elleni kiber-műveletekből eredő fenyegetésekkel foglalkozni, ami egyszerűen abból adódhat, hogy a fegyveres erők készítették elő. Az ezen állami szereplők és a Kézikönyv közötti jelentős különbségek azonban nem akadályozták meg a nyugati tudósokat abban, hogy a szuverenitás uralmi státuszával kapcsolatos állami gyakorlatot konszolidálni kívánó nyugati tudósok érveik alátámasztására az SCO¹³² és Irán¹³³ hivatalos megnyilvánulásait idézzék.

Az biztos, hogy a szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartásának hangsúlyozása egyáltalán nem ellentmondásmentes, és különösen nem jelenti azt, hogy a "nyugat-falusi" szereplők valóban ilyen visszafogottságot tanúsítanak a nemzetközi szinten más országokkal való kapcsolataikban.¹³⁴ Ahogyan a "szabad és nyitott" internet mint a liberális világrend elősegítőjének gondolata a hidegháború utáni elkerülhetetlen fejlődés történetének egyik utolsó ~~malaja~~ *malaja* úgy a szuverenitási diskurzus is elsősorban *metanarratívaként* működik - *ha* nem is szigorúan Lyotard-i értelemben.¹³⁵ A "westfáliei" tábor önértelmezett pozícióját írja le a nemzetközi politika színterén, különösen a transznacionális kiberbiztonsággal kapcsolatban. Következésképpen egyik átfogó narratíva sem kőbe véselt, és nem sérthetetlen a változó politikai-ideológiai paraméterekkel szemben, amint azt a Trump elnöksége alatt az amerikai kormányzat által kezdeményezett liberális nemzetközi politikák részleges visszavágása is példázza.

130. TALLINN MANUAL 2.0, 5. lábjegyzet, 17-27. pont.

131. BROEDERS ET AL., 1. lábjegyzet, 9. pont.

132. Schmitt & Vihul, *Supra* 12. lábjegyzet, 1167-68. o.

133. Michael N. Schmitt, *Noteworthy Releases of International Cyber Law Positions - Part II: Iran*, ARTICLES WAR (Aug. 27, 2020), <https://lieber.westpoint.edu/iran-international-cyber-law-positions/>; Przemysław Roguski, *Iran Joins Discussions of Sovereignty and Non-Intervention in Cyberspace*, JUST SEC. (2020. szeptember 3.), <https://www.justsecurity.org/72181/iran-joins-discussions-of-sovereignty-and-non-intervention-in-cyberspace/>.

134. *Lásd* Jacob Stokes, *Does China Really Respect Sovereignty?*, DIPLOMAT (2019. május 23.), <https://thediplomat.com/2019/05/does-china-really-respect-sovereignty/> (bemutatva, hogy Kína nem tanúsít ilyen visszafogottságot). Hasonló megállapítások igazak Oroszország grúziai és ukrainai beavatkozásaira, valamint Irán Irakkal, Szíriával, Libanonnal vagy Jemennel kapcsolatos politikájára. Peter Dickinson, *The 2008 Russo-Georgian War: Putin's Green Light*, ATLANTIC COUNCIL (2021. augusztus 7.), <https://www.atlantic-council.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>; Kasra Aarabi, *Iran's Regional Influence Campaign Is Starting to Flop*, FOREIGN POL'Y (2019. december 11. 6:51), <https://foreignpolicy.com/2019/12/11/collapse-iranian-shiism-iraq-lebanon/>.

135. JEAN-FRANÇOIS LYOTARD, *A POSZTMODERN ÁLLAPOT: Beszámoló a tudásról* XXIII- XXIV (1984).

IV. HOVÁ A HARMADIK ÚT? A KIBERTÉRBEN A SZUVERENITÁS FELÉ KIALAKULÓBAN LÉVŐ ÁLLAMI GYAKORLAT

Eddig egyfelől az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság, másfelől néhány nem nyugati, autoriter rendszerű állam hozzáállását vizsgáltuk a szuverenitás jellegével és státuszával kapcsolatban a kibertérben. Így a világ minden részéből számos olyan állam marad, amelyek jogi nézetei a kibertér imperialista és westfáliai rendező elvei közötti harmadik utat képviselik.

A. A "szabad és nyílt" hálózat: Megerősítés és visszaszorítás

A legtöbb nyugati és más, liberális-demokratikus politikai rendszerrel rendelkező állam nagyjából elfogadta az amerikai megközelítést egy olyan internet kifejlesztésében, amely szabad, nyílt és az ötletek és kereskedelmi áruk sűrűdésmentes cseréjét szolgáló, interoperábilis összetevőkre épül.¹³⁶ Ez a széleskörű konszenzus általában "hasonlóan gondolkodó" államokként csoportosítja ezeket az államokat, és megkülönbözteti őket Kínától, Oroszországtól és más olyan szereplőktől, amelyek az állampolgáraik online tevékenységei feletti szigorú állami ellenőrzést választják.¹³⁷

Ugyanakkor ebben az összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy az utóbbi években még a nyugati szereplők körében is legalábbis óvatos visszahatás tapasztalható az internet feletti amerikai dominanciával szemben, mind technológiai, mind jogi szinten. E szereplők közül a legszókimondóbb az Európai Unió volt, amely hangsúlyosan kezdte hirdetni a "technológiai" vagy "digitális szuverenitás" gondolatát, amely politika a szuverenitás ténybeli és jogi dimenzióinak jelentős összefonódását hangsúlyozza, a westfáliai megközelítést idéző módon. Ha a szuverenitás lényege valóban az ellenőrzés, akkor a "digitális szuverenitás", mint "egy entitás azon képessége, hogy személyesen döntsön a digitalizációban azonosított függőségek future formájáról és rendelkezzen a szükséges hatáskörökkel"¹³⁸ pontosan ebbe az irányba mutat. A "kiber-szuverenitás" fentebb ismertetett koncepciójához hasonlóan a "digitális szuverenitás" tehát úgy értelmezhető, mint a digitális tartományban az önrendelkező cselekvés előfeltételeinek megteremtésére irányuló törekvés, amelyet az imperialista modell tényszerűen elképzelhetetlennek és ezért jogilag üresnek minősített.¹³⁹ Az uralmi előjogoknak az ellenőrzés útján történő (újra)érvényesítése jogi dimenzióval is rendelkezik, amely

136. Lásd Morgus & Sherman, *Supra* 32. lábjegyzet, 7. pont.

137. Lásd BROEDERS ET AL., 1. lábjegyzet, 1. pont.

138. FALK STEINER & VIKTORIA GRZYMEK, DIGITAL SOVEREIGNTY IN THE EU 7 (2020), https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Digital_Sovereignty_in_the_EU_Policy_Brief_BSt_EZ_European_Public_Goods_EN.pdf (kiemelés hozzáadva).

139. Az biztos, hogy a "digitális szuverenitás" fogalma nem csak, de talán nem is elsősorban az amerikai hegemonia ellen irányul a technológiai szektorban, hanem ugyanúgy a kínai dominancia kialakulása ellen is, ahogy azt az 5G és a Huawei körüli vitában is láhattuk. Lásd: FRANCES G. BURWELL

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSBAN A KIBERTÉRBEN87

A legjobban a vitatott uniós általános adatvédelmi rendelet (GDPR) példázta ezt.¹⁴⁰ Ironikus módon a GDPR-nak az Egyesült Államok adatvédelmi normáival szembeni, az Európai Bíróság általi értelmezését az európai "igazságügyi imperializmus" kifejeződéseként is bírálták.¹⁴¹

B. Párbeszédben Tallinnal: Hivatalos nyilatkozatok a szuverenitásról

Ami a szuverenitás jogi státuszának kérdése szempontjából még fontosabb, hogy egyre több állam kezdett hivatalos nyilatkozatot kiadni, hogy kifejtse véleményét a kérdéstről. A nemzetközi szakértői csoport munkájának közvetlen elismerésétől való kezdeti vonakodás után a¹⁴² A Tallinni Kézikönyv 2.0 mára azzá az értekezéssé vált, amellyel a legtöbb állam képviselői a jelek szerint foglalkoznak, amikor meghatározzák jogi álláspontjukat a meglévő nemzetközi jognak a kiberműveletekre való alkalmazásával kapcsolatban. A Kézikönyv különösen a szuverenitás ontológiai tulajdonságait és tartalmát érintő kérdésben gyakorolt jelentős befolyást. Bár a Kézikönyv célja csupán a meglévő szokásjog óvatos azonosítása és újrafogalmazása, a szöveg közzététele arra ösztönözte a későbbi vitákat, hogy a mű doktrinális exegézisét úgy végezzék el, mintha az egy hivatalos jogi dokumentum lenne. Ennek eredményeképpen a Kézikönyv szuverenitásról szóló fejtegetései túlsúlyos szerepet kaptak a diskurzusban, és *a priori* behatárolva a viták elfogadható hatókörét, alakították azokat.

Franciaország, elismerve a Kézikönyv munkáját, mint a téma szakértői feldolgozásának "legátfogóbb példáját", a "szuverenitás szabályának" kiterjesztő értelmezésével állt elő.¹⁴³ Az "in- trúzió alapú megközelítés" elfogadásával,¹⁴⁴ az állam jogsértést feltételez, ha egy reklámállam "illetéktelen behatolást hajt végre a francia rendszerekbe vagy a francia területen digitális vektoron keresztül bármilyen hatás előállítása."¹⁴⁵ Egy

& KENNETH PROPP, ATL. TANÁCS, AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS A DIGITÁLIS SZUVERENITÁS KERESÉSE: AZ "EURÓPAI ERŐD" ÉPÍTÉSE VAGY FELKÉSZÜLÉS EGY ÚJ VILÁGRA? (2020), <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/06/The-European-Union-and-the-Search-for-Digital-Sovereignty-Building-Fortress-Europe-or-Preparing-for-a-New-World.pdf>.

140. A 2018 májusa óta hatályos GDPR az Európai Unió legfőbb adatvédelmi jogszabálya. *Lásd* Matt Burgess, *Mi a GDPR? The Summary Guide to GDPR Compliance in the UK*, WIRED (2020. március 24.), <https://www.wired.co.uk/article/what-is-gdpr-uk-eu-legislation-compliance-summary-fines-2018>.

141. Stewart Baker, *How Can the U.S. Respond to Schrems II?*, LAWFARE (2020. július 21., 8:11), <https://www.lawfareblog.com/how-can-us-respond-schrems-ii>.

142. *Lásd* Efrony & Shany, 6. lábjegyzet, 583. o.

143. MINISTÈRE DES ARMÉES [FEGYVERMEMI Minisztérium], INTERNATIONAL LAW APPLIED TO OPERATIONS IN CYBERSPACE 5 (2019), <https://www.defense.gouv.fr/content/download/567648/9770527/file/international+law+applied+to+operations+in+cyberspace.pdf> (Fr.).

144. *Lásd* Roguski, *Supra* 17. lábjegyzet, 65. pont.

145. MINISZTERIUM, 143. lábjegyzet, 6. pont.

2019. évi, a parlamentnek címzett levelében a holland külügyminisztérium részletesen foglalkozott a szuverenitással, kijelentve, hogy Hollandia "úgy véli, hogy más országok szuverenitásának tiszteletben tartása önmagában is kötelezettség, amelynek megsértése viszont nemzetközileg jogellenes cselekménynek minősülhet".¹⁴⁶ Ami a szabály tartalmát illeti, miközben óvatosan rámutatott a szuverenitás hagyományos fogalmának "szilárdan területi és fizikai konnotációira",¹⁴⁷ a dokumentum a Kézikönyv munkáját támogatja azzal, hogy egyszerűen idézi annak 4. szabályát, amely részletesen foglalkozik a szuverenitás szabályának tartalmával.

A közelmúltban további államok nyilvánosan támogatták a szuverenitás szabályszerűségét a kibertérben. Az ENSZ OEWG 2020. februári ülésén¹⁴⁸ Ausztria és a Cseh Köztársaság is jóváhagyta azt az álláspontot, hogy a szuverenitás elsődleges szabály.¹⁴⁹ Hasonlóképpen, Németország - valószínűleg kifejezetten a Tal- linn Manual 4. szabályára hivatkozva - nemrégiben kijelentette, hogy "[a]z állami szuverenitás önálló jogi normát képez, és általános normaként közvetlenül alkalmazható olyan esetekben is, amikor az állami magatartásra vonatkozó konkrétabb szabályok, például a beavatkozás vagy az erő alkalmazásának tilalma, nem alkalmazhatóak".¹⁵⁰ Finnország nagyon részletes nyilatkozatot tett közzé álláspontjáról 2020-ban. Hollandiához hasonlóan az állam nemcsak egyetértett azzal, hogy a szuverenitás elsődleges szabály státuszú, hanem kifejezetten hivatkozott a Kézikönyv által a tartalmat illetően alkalmazott kétirányú megközelítésre.¹⁵¹ Végül a NATO a kibertéri műveletekre vonatkozó szövetséges közös dokumentumában (Allied Joint Doc- trine for Cyberspace Operations) egyetértett azzal, hogy a szuverenitás szabályának megsértése jogi szempontból lehetséges. Egyedül az Egyesült Királyság fűzött fenntartást a passzushoz annak érdekében, hogy Wright AG 2018-as beszédét ne lehessen véletlen tévedésnek tekinteni.¹⁵² Miközben az USA nem csatlakozott legközelebbi szövetségéhez a NATO hivatalos álláspontjának kifogásolásában, nem is támogatta kifejezetten a "szabály" értelmezését.

146. Az Egyesült Királyság Külügyminisztériumának levele a Parlamenthez, 2. melléklet (2019) (a kormányok nemzetközi jogi kötelezettségeinek tárgyalása a kibertérben).

147. *Id.*

148. *Lásd: Nyílt végű munkacsoport*, U.N. OFF. FOR DISARMAMENT AFFS., <https://www.un.org/disarmament/open-ended-working-group/> (utolsó látogatás 2021. november 5.).

149. Przemysław Roguski, *The Importance of New Statements on Sovereignty in Cyberspace by Austria, the Czech Republic and United States*, JUST SEC. (2020. május 11.), <https://www.justsecurity.org/70108/the-importance-of-new-statements-on-sovereignty-in-cyberspace-by-austria-the-czech-republic-and-united-states/>.

150. FED. GOV. OF GER., ON THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LAW IN CYBERSPACE 3 (2021), <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2446304/32e7b2498e10b74fb17204c54665bdf0/on-the-application-of-international-law-in-cyberspace-data.pdf>. Nyilvánvaló, hogy Németország a "norma" alatt "(elsőbbségi) szabályt" ért.

151. *Lásd* Külügyminisztérium, *Nemzetközi jog és kibertér: Finnország nemzeti álláspontjai* (2020) (finn).

152. *Lásd* NATO, *ALLIED JOINT DOCTRINE FOR CYBERSPACE OPERATIONS v* (2020).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 89

Az Amerikai Államok Szervezetének keretein belül működő 2020-as ülésorozatot megerősíti az amerikai álláspontra vonatkozó értékelést. Ezek az ülések azt vizsgálták, hogy a tagországok hogyan értelmezik a nemzetközi jog alkalmazását az államilag irányított kiberműveletekre.¹⁵³ Az USA nem tért el korábbi kijelentéseitől, miszerint az állami gyakorlat nem eléggé egységes.¹⁵⁴ A legtöbb más résztvevő állam nem foglalkozott kifejezetten a kérdéssel az üléseken. Csak Bolívia, Guatemala és Guyana támogatta a "szuverenitás mint szabály" álláspontot. És míg a Tallinni Kézikönyv

2.0-ról, nem világos, hogy a résztvevők mekkora jelentőséget tulajdonítottak neki.¹⁵⁵

2020 vége felé Új-Zéland és Izrael figyelemre méltó nyilatkozatokat tett közzé a szuverenitásról folyó vitákkal kapcsolatban, és utalt a Kézikönyv hozzájárulására. A nyilatkozatok kifejezetten átvették a Kézikönyv¹⁵⁶ nyelvezetét, de egy lényeges ponton eltértek tőle: ahelyett, hogy a "szuverenitás mint szabály" táborába tartoztak volna, mindkét állam a fogalmat pusztán elvnek nyilvánította, amelyből elsődleges szabályok vezethetők le, köztük a "területi szuverenitás".¹⁵⁷ A hatályos jog e sajátos értelmezésének jelentőségét az ötödik szakaszban vizsgáljuk meg részletesebben.

A jelenlegi állami gyakorlat rövid áttekintése azt mutatja, hogy a szuverenitás jogi státuszának kérdése ma határozottabban szerepel a nemzetközi napirenden, mint talán bármikor az elmúlt harminc évben. A viták továbbá azt is bizonyítják, hogy a Tallinni Kézikönyvnek mind tudományos körökben, mind az állampolitikában túlméretezett befolyása van. A következő fejezet tovább vizsgálja a diskurzust, felhívva a figyelmet a szuverenitás Tallinni-értelmezésének néhány lehetséges veszélyére, tekintettel a kibertér imperialista és westfáliai megközelítései mögött meghúzódó politikára és ideológiákra. Ezt követően az esszé megkísérel egy olyan alternatív jogértelmezést kínálni, amely alkalmasabb lehet e hátrányok elkerülésére.

153. Amerikai Államok Szervezete, *Az átláthatóság javítása: Nemzetközi jog és állami kiberműveletek - Negyedik jelentés*, CJI/doc. 603/20 rev.1 corr.1, 55. pont (2020. március 5.).

154. *Id.*

155. *Id.* ¶¶ 50-54.

156. *Lásd* N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *supra* note 55, ¶ 11 (a következő megfogalmazás: "inherent governmental functions of another").

157. *Id.* ¶ 11-15; Roy Schöndorf, *Israel's Perspective on Key Legal and Practical Issues Concerning the Application of International Law to Cyber Operations*, 97 INT'L L. STUD. 395, 402 (2021).

V. A DISKURZUS ÚJRAKONFIGURÁLÁSA

A. A szuverenitás szabályként való felfogásának buktatói

Amikor Martti Koskenniemi 2011-ben megjegyezte, hogy "a "szuverenitás" sokat veszített normatív vagy leíró jelentéséből", sőt "varázsából",¹⁵⁸ , nyilvánvalóan nem számított arra, hogy a fogalom hamarosan reneszánszát éli majd a transznacionális kiberbiztonság kontextusában. A "szuverenitás" utoljára talán a hidegháború csúcspontján, a dekolonizációs folyamat idején volt ilyen népszerű, amikor az újonnan függetlenné vált államok megragadták a fogalmat, hogy az önrendelkezéshez vezető útjukat a globális észak dominanciájával szemben állítsák be.¹⁵⁹ De míg az 1960-as és 70-es években a szocialista és fejlődő államok ragaszkodtak az államok szuverén egyenlőségének felfogásához, amely magában foglalja a politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszereik szabad megválasztásának és fejlesztésének jogát,¹⁶⁰ ma elsősorban az európai és más nyugati államok szorgalmazzák a szuverenitás újraélesztését. A szuverenitás védelmi dimenziójának újjáéledt hangsúlyozása¹⁶¹ a legnyilvánvalóbb kifejeződése annak, hogy az európai és nyugati államok a digitális technológiák újszerű lehetőségei miatt kiszolgáltatottnak érzik magukat a külföldi befolyással és beavatkozással szemben.

A "szuverenitás mint uralom" diskurzust ennek fényében kell értelmezni. Ráadásul a kibertér mint operatív terület technikai sajátosságai kétségbe vonják a nemzetközi stabilitás hagyományos rendező elveinek hasznosságát, amelyek közül a legfontosabbak az erőszak alkalmazásának és a beavatkozás tilalma. A mindig is kétértelmű és rosszul definiált, de mégis magától értetődőnek tekintett kapcsolódó fogalmak, mint például a "kényszerítés" mint a jogellenes beavatkozás előfeltétele, hirtelen meglehetősen alkalmatlannak tűntek az államok kibertérben való korlátozására.¹⁶²

Úgy tűnik, hogy e bizonytalanság elismerése volt a fő motiváló tényező a tallinni szakértői csoport számára, hogy a szuverenítésre összpontosítson. A csoport a szuverenitást mint az államot szabályozni képes fogalmat vette górcső alá.

158. Martti Koskenniemi, *Mi haszna van ma a szuverenitásnak?*, 1 ASIAN J. INT'L L. 61, 62-63 (2011).

159. Lásd Lori Fisler Damrosch, *Politics Across Borders: Nonintervention and Nonforcible Influence Over Domestic Affairs*, 83 AM. J. INT'L L. 1, 10-11 (1989); W. Riphagen (különleges előadó), *Rep. of the 1966 Special Committee on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation Among States*, ¶¶ 329-33, U.N. Doc. A/6230 (1966. június 27.) [a továbbiakban: *Rep. of the 1966 Special Committee*].

160. Lásd Koskenniemi & Kari, *Supra* 96. lábjegyzet, 183. pont.

161. A szuverenitás védelmi dimenziója és az elv "mint az állami cselekvés legitimációja" közötti különbségtételről lásd Wouter G. Werner, *State Sovereignty and International Legal Discourse*, in GOVERNANCE AND INTERNATIONAL LEGAL THEORY 125, 147 (Ige F. Dekker & Wouter G. Werner szerk., 2004).

162. Lásd Ido Kilovaty, *Az elefánt a szobában: Kényszerítés*, 113 AM. J. INT'L L. UNBOUND 87, 88-89 (2019).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN⁹¹

viselkedés "az erő és a kényszer küszöbértékei alatt", és az államok és más nemzetközi szereplők kor- roboratív gyakorlatát kereste a szuverenitás szabály- státuszának bizonyítékaként. Ahogy Anthony Carty harminc évvel ezelőtt megfigyelte, az állami gyakorlat boncolgatásának pozitivistadoktrinális megközelítésének egyik buktatója az, hogy hajlamos a megerősítési torzítás áldozatává válni.¹⁶³ A probléma ezzel a megközelítéssel a jelen kontextusban az, hogy a szuverenitás absztrakt fogalma a különböző államok számára az eltérő történelmi, ideológiai és politikai pályák miatt nagyon különböző dolgokat jelent,¹⁶⁴ azzal a következménnyel, hogy a jogi nézetek látszólag egybehangzó kifejezései valójában összeegyeztethetetlenek lehetnek egy szubtextuális, lényegi szinten.¹⁶⁵

A szuverenitás szabályszerűségének bizonyítására tett kísérlet tehát nem minden áron történik. A "szuverenitás" egységes, "tartalék" szabályként való kezelése¹⁶⁶ ahelyett, hogy absztraktabb elvként fognánk fel¹⁶⁷ lehetővé teszi a tekintélyelvű államok számára, hogy a szuverenitásról szóló diskurzust a kibertérben zajló norma-azonosítási és tisztázási folyamatok során magukévá tegyék. Ezek az államok képesek a jogilag védett szuverén előjogok túlságosan tág értelmezését is előmozdítani. Ezt a taktikát nemrégiben láthattuk, amikor Kína nyilatkozatokat nyújtott be az ENSZ OEWG keretében.¹⁶⁸ Válaszul a szuverenitást elsődleges szabályként támogató demokratikus államok kénytelenek utóvédharcokba bocsátkozni, hogy megpróbálják korlátozni a szabály érdemi hatályát, hogy egy liberális

163. Lásd Anthony Carty, *Kritikus nemzetközi jog: A nemzetközi jog elméletének legújabb tendenciái*, 2 EUR. J. INT'L L. 1, 1 (1991).

164. Lásd Maximilian Bertamini, *United in What? Some Reflections on the Security Council's Sovereignty Rhetoric in the Latest Syria Resolutions*, EJIL:TALK! (2020. október 21.), <https://www.ejiltalk.org/united-in-what-some-reflections-on-the-security-councils-sovereignty-rhetoric-in-the-latest-syria-resolutions/> (a szíriai szuverenitási igényekre adott különböző nemzeti válaszokat tárgyalja).

165. Lásd Schmitt & Vihul, *Supra* 12. lábjegyzet, 1667-68. o. (helyeslően idézi a Sanghaji Együttműködési Szervezet szuverenitással kapcsolatos álláspontját).

166. Nicholas Tsagourias szerint a szuverenitás "magában foglal minden olyan beavatkozást az állam kizárólagos belső és külső hatalmán belül, amelyet más, konkrét szabályok, például a be nem avatkozás vagy az erő alkalmazásának tilalma nem foglal magában". Nicholas Tsagourias, *Law, Borders, and the Territorialisation of Cyberspace*, 15 *INDONESIAN J. INT'L L.* 523, 544 (2018).

167. James Crawford szavaival élve a szuverenitás "az állam által birtokolt jogok összességét" tartalmazza. JAMES CRAWFORD, *BROWNIE'S PRINCIPLES OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW* 432 (9th ed. 2019).

168. U.N. Open Ended Working Group, *China's Submissions to the Open-ended Working Group on Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security*, at 2-3 (2020), <https://unoda-web.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2019/09/china-submissions-oewg-en.pdf> ("A nemzetközi közösség széles körben támogatja, hogy a kibertérben a szuverenitás elve érvényesül. A csoportnak ki kell gazdagítania és ki kell dolgoznia az elv pontosítását, ezáltal szilárd alapot teremtve a kibertér rendjének Az államoknak tartózkodniuk kell attól, hogy az IKT-kat más államok belügyeibe való beavatkozásra és politikai, gazdasági és társadalmi stabilitásuk aláadására használják."). Az OEWG valamennyi dokumentuma elérhető a <<https://www.un.org/disarmament/open-ended-working-group/>> címen. Megjegyzendő, hogy bár Kína itt a "szuverenitás elvéről" beszél, a szövegkörnyezet és a korábbi nyilatkozatok egyértelművé teszik, hogy ez a fogalom a fogalom uralmi státuszát jelenti.

a "szuverenitás" értelmezése érvényesülhet.¹⁶⁹

Ugyanakkor a szuverenitáshoz mint egységes, mindenre kiterjedő szabályhoz való ragaszkodás megkönnyíti a kibertér birodalmi modelljének hívei számára, hogy a digitális térben az ellenséges állami magatartás átfogó szabályozására tett kísérleteket a "szabad és nyitott" internet eszméjével alapvetően ellentétesnek nyilvánítsák.¹⁷⁰ Ha a tekintélyelvű rezsimok képesek "elbújni" a¹⁷¹ "szuverenitás" mögé, hogy továbbra is megtagadják polgáraiktól az alapvető emberi jogokat és káros kibertámadásokat hajtsanak végre más államok ellen, akkor a¹⁷² szabályos státuszának elfogadása csak több kárt okozhat, mint hasznot.¹⁷³

Ennek eredményeképpen a látszólagos "szuverenitás szabályának" tartalma szükségszerűen erősen vitatott és kétértelmű marad. Ez lehet az egyik tényező, amely megmagyarázza, hogy az államok miért vonakodnak kifejezetten az állítólagos szabály megsértésére hivatkozni, amikor a nemzetközi jog megsértésének minősítik az erő és a kényszerítés küszöbértékét el nem érő kibernetikai műveleteket, még akkor is, ha azok jogellenessége az adott esetben nyilvánvalónak tűnik.¹⁷⁴ Ez nem meglepő. Az elemzés azt sugallja, hogy a szuverenitás talán egyszerűen túlságosan is történelmileg vitatott, politikailag és ideológiailag képlékeny és jogilag is

169. *Lásd az ENSZ nyílt munkacsoportjának előzetes jelentéstervezete - IKT: Comments by Austria*, at 3 (Mar. 31, 2020), <https://front.un-arm.org/wp-content/uploads/2020/04/comments-by-austria.pdf> ("[A] sérelem az állami szuverenitás elvének megsértése nemzetközileg jogellenes cselekménynek minősül Egyértelmű azonban, hogy az állami szuverenitásra való hivatkozással nem szabad visszaélni az állam határain belüli emberi jogi jogsértések igazolására. Más szóval, az állami szuverenitás nem szolgálhat ürügyként az állam polgárai feletti ellenőrzés szigorítására, ami aláássa alapvető emberi jogaikat, például a magánélethez való jogot és a véleménynyilvánítás szabadságát.")

170. *Lásd pl.*, U.S.-CHINA ECON. & SEC. REV. COMM'N, REPORT TO CONGRESS 95 (2019), <https://www.uscc.gov/sites/default/files/2019-11/2019%20Annual%20Report%20to%20Congress.pdf> ("Az internet irányításának az Egyesült Államok által képviselt nyílt és szabad felfogásával ellentétben Kína az úgynevezett "internet-szuverenitást" támogatja, vagyis azt az elképzelést, hogy a kormányok képesek legyenek ellenőrizni országuk internetét, hogy megakadályozzák a nyilvánosság instabil hozzáférését a külföldi vagy hazai forrásokból származó érzékeny információkhoz.")

171. WHITE HOUSE, NATIONAL CYBER STRATEGY OF THE UNITED STATES OF AMERICA I (2018), <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Cyber-Strategy.pdf>.

172. Kevésbé kifejezetten ebbe az irányba lásd Wright, *Supra* 19. lábjegyzet.

173. *Lásd Oona A. Hathaway & Alasdair Phillips-Robins, COVID-19 and International Law Series: Vaccine Theft, Disinformation, the Law Governing Cyber Operations*, JUST SEC. (2020. dec. 4.), <https://www.justsecurity.org/73699/covid-19-and-international-law-series-vaccine-theft-disinformation-the-law-governing-cyber-operations/> (tudományos szempontból alternatív érvelés azzal, hogy "[i]t is not just States that would find their activities curtailed by a free-standing sovereignty rule prohibiting cross-border cyber operations. Az emberi jogi szervezetek például gyakran igyekeznek befolyásolni azon országok politikáját és jogát, amelyekben működnek, és ezek a befolyásolási kampányok néha olyan határokon átnyúló műveletekkel járnak, amelyekkel szemben ellenáll az a szuverén állam, amelyben ezek a műveletek zajlanak. Oroszország például betiltotta a külföldi nem kormányzati szervezeteket. A szuverenitás széles körű szabálya segíthet legitimálni Oroszország intézkedéseit, mivel azt az állítást támasztja alá, hogy ezek a szervezetek és támogatóik megsértik Oroszország "szuverenitását").")

174. *Lásd pl.* Przemysław Roguski, *Russian Cyber Attacks Against Georgia, Public Attributions and Sovereignty in Cyberspace*, JUST SEC. (2020. március 6.), <https://www.justsecurity.org/69019/russian-cyber-attacks-against-georgia-public-attributions-and-sovereignty-in-cyberspace/>.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉRBEEN⁹³

tompa fogalom ahhoz, hogy értelmesen figyelembe lehessen venni az államok ellentétes hozzáállásából eredő eltérő felfogásokat, és így korlátozni lehessen az államok viselkedését a kibertérben. Ahogy az Amerikai Államok ~~Supra~~ tizenhat tagállamának képviselői között a témáról folytatott vita során egy résztvevő fogalmazott: "a "szuverenitás" kifejezésnek talán túl sokféle jelentése van ahhoz, hogy szabályszerű státuszt tulajdonítsunk neki".¹⁷⁵ Más szóval, elvként hasznos lehet, de szabályként nem.

B. A szuverenitás elve és az abból levezetett elsődleges szabályok

Ennek ellenére ez az esszé nem állítja, hogy a "szuverenitás szabályának" hiányában az államok jogi védelem nélkül maradnak a kibertérben az ellenséges állami magatartással szemben. Távrolról sem. De azt állítom, hogy a "szuverenitás mint szabály" diskurzus azáltal, hogy ezt az alapvetet teszi a jogi elemzés elsődleges tárgyává, többet homályosít, mint amennyit tisztáz. A diskurzus azon az előfeltevésen alapul, hogy ha a szuverenitást nem fogadják el szabályként, akkor csak két független jogi státuszú szabály, az erő alkalmazása és a be nem avatkozás elve marad alkalmazható a kiberműveletek értékelésére. Ha egyik szabály küszöbértéke sem teljesül, akkor egy jogi vákuumban maradunk, ahol alapvetően minden megengedett.¹⁷⁶ De ez egy furcsa feltételezés. Van egy másik, meggyőzőbb értelmezés is, amely a nemzetközi gyakorlat rendelkezésre álló bizonyítékain alapul. Ezek a bizonyítékok azt sugallják - ahogyan az elmélet támogatóinak doktrinális munkája is mutatja -, hogy létezik egy sor további, a szuverenitás elvéből *levezetett* elsődleges szabály.

A szuverenitás elvének státuszát és elsődleges szabályainak ~~amint~~ némileg megnehezíti a fogalom szerkezeti többértelműsége¹⁷⁷ és a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott terminológia egységességének hiánya.¹⁷⁸ Például az államok nemzetközi jogi kérdésekkel kapcsolatos hivatalos nyilatkozatai gyakran használják az államok "szuverenitásának, ~~tit~~ integritásának és politikai függetlenségének" formuláját,¹⁷⁹ annak ellenére, hogy a közfelfogás szerint az utóbbi két fogalom legalábbis szintén alapvető fontosságú.

175. Amerikai Államok Szervezete, *Az átláthatóság javítása: Nemzetközi jog és állami kiberműveletek - Ötödik jelentés*, CJI/doc. 615/20 rev.1, 45. pont (2020. augusztus 7.).

176. Tsagourias, *Supra* 166. lábjegyzet, 541. o. *Lásd még* Roguski, 174. lábjegyzet.

177. MARTTI KOSKENNIEMI, *AZ APOLÓGIÁTÓL AZ UTÓPIÁIG: A NEMZETKÖZI JOGI ÉRVELÉS SZERKEZETE* 239 (2005).

178. *Lásd* CRAWFORD, *supra* note 167, 192, 432 ("A szó maga hosszú és zaklatott történettel rendelkezik, és többféle jelentéssel és indoklással bír"); MICHAEL AKEHURST, *A MODERN INTRODUCTION TO INTERNATIONAL LAW* 15 (4th ed. 1982) ("Kétséges, hogy egyetlen szó is okozott-e ennyi intellektuális zavart").

179. *Lásd* ENSZ SCOR, 70. ülészak, 7504. ülészak, 4. pont, UN Doc. S/PV.7504 (2015. aug. 17.) (tudomásul véve Venezuela elhatárolódását az elnöki nyilatkozattól, amelyben kifejezte támogatását Staffan de Mistura ENSZ különmegbízottnak); S.C. Res. 2178 (2014. szept. 24.).

az előbbi összetevői. Ráadásul a nemzetközi szereplők nem mindig tisztázzák, hogy egy adott kontextusban a "szuverenitásról" vagy a "területi szuverenitásról" beszélnek-e, vagy a két fogalmat felváltva használják.¹⁸⁰ Az egyértelműség hiánya nem csak a "szuverenitásra" korlátozódik. Nicholas Tsagourias rámutatott, hogy még a "szabályok" és az "elvek" fogalma közötti terminológiai megkülönböztetést sem tartják következetesen tiszteletben, nem utolsósorban az ICJ által.¹⁸¹ Ezt szem előtt tartva az alábbiakat úgy kell tekinteni, mint egy kísérletet arra, hogy az időnként egymást átfedő releváns fogalmak strukturálásával értelmet adjunk az összefüggéstelen képnek. A fogalmak eleve elmosódó szélei miatt ez az esszé aligha tarthat igényt arra, hogy a diskurzus mindenek felett álló eleme legyen. A rendelkezésre álló anyagok más értelmezései, beleértve a későbbiekben kritizáltakat is, lehetségesek és ésszerűek maradnak.

E fenntartás ellenére azt állítom, hogy a szuverenitáshoz mint elsődleges szabályhoz való ragaszkodás önmagában nem meggyőző. Tekintsük a Michael Schmitt és Liis Vihul által felhozott érvet, miszerint "[a]z a tény, hogy az államok időnként úgy döntöttek, hogy egy incidenst a területi sérthetlenségük megsértéseként tárgyalnak, amikor a cselekmények az erőszak alkalmazásának vagy a kényszerítő beavatkozásnak a küszöbét is átléphetnék volna, azt mutatja, hogy az államok az előbbit elsődleges szabálynak tekintik, amely különbözik más elsődleges szabályoktól, amelyek a szuverenitás elvén alapulnak".¹⁸² A szerzők például megjegyzik, hogy "[a]bár a drónműveletek az erőszak alkalmazásának tilalmát érintik, az államok rendszeresen a szuverenitás megsértéseként jellemzik őket".¹⁸³ Fontos, hogy bár kifejezetten megemlítik a terület sérthetlenségének korlátozottabb fogalmát, ezt olyan érvelésük alátámasztásaként interpretálják, miszerint a sértett állam feltételezte a "szuverenitás szabályának" létezését.

Meggyőzőbbnek tűnik azonban az az érvelés, hogy amikor az államok ilyen összefüggésben szuverenitásuk megsértésére hivatkoznak, akkor nem egy olyan szabály megsértésére utalnak, amelynek egyszerű, mindenre kiterjedő tartalma "a szuverenitás tiszteletben tartása", amely az erőszak alkalmazásának tilalma vagy egy másik, az elvből levezetett elsődleges szabály mellett létezik. Ehelyett ezekben a kijelentésekben a "szuverenitás" úgy működik, mint az a *jogilag védett érdek*, amelyet az erőszak alkalmazásának tilalma védeni kíván; ennek az elsődleges szabálynak a megsértése szükségszerűen egy

180. Lásd: *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicar. v. U.S.)*, Judgment, 1986 I.C.J. 14, ¶ 212-13 (June 27); *Rainbow Warrior Affair (N.Z. v. Fr.)*, 19 R.I.A.A. 199, 201, 209 (1986).

181. Nicholas Tsagourias, *Malicious Cyber Operations against Health Infrastructure during the Covid-19 Pandemic and the Renvoi to Sovereignty in Cyberspace*, 9 ESIL REFLECTIONS 1, 5 (2020) (referencing *Delimitation to Maritime Boundary in Gulf of Maine Area (Canada v. U.S.)*, Judgment, 1984. évi ítélet).

I.C.J. Rep. 246, ¶ 79 (október 12.)).

182. Schmitt & Vihul, *Supra* 12. lábjegyzet, 1656. o.

183. *Id.* at 1657.

a szuverenitás megsértése.¹⁸⁴

Ha elfogadjuk ezt az értelmezést, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy ez az érvelési szerkezet általános gyakorlat. Vegyük csak egy közelmúltbeli példát: az iráni Qudsz erő vezetőjét, Kaszem Szoleimáni vezérőrnagyot az amerikai hadsereg dróncsapás útján, 2020. január elején iraki földön tartóztatta le. Az iraki képviselő az ENSZ Biztonsági Tanácsához intézett levelében a műveletet "az iraki állam, kormány és nép elleni agresszióknak" nevezte, anolyan szóhasználat, amely egyértelműen arra utal, hogy Irak az incidenst jogellenes erő alkalmazásaként, sőt, fegyveres támadásként értékelte.¹⁸⁵ Jelzéseképpen a levél a továbbiakban azt állította, hogy "ezek az amerikai támadások ... sértik Irak szuverenitását".¹⁸⁶ Az ENSZ Alapokmány 2. cikkének (4) bekezdése világossá teszi, hogy az erőszak alkalmazásának tilalmának célja minden állam "területi integritásának" és "politikai függetlenségének" védelme, amelyek, mint említettük, a szuverenitás elvének két legközpontibb elemének tekinthetők.¹⁸⁷ Emiatt nincs sok értelme azt feltételezni, hogy Irak e konkrét szavak megválasztásával a területi sérthetlenség megnyilvánulásában a "szuverenitás szabályának" megsértését akarta érvényesíteni, a jogellenes erőszak alkalmazása *mellett* a U.S. Inkább úgy kell értelmezni ezt a megfogalmazást, hogy a szuverenitásának megsértésére hivatkozik az erőszak alkalmazásának tilalmának megsértése *következtében*, amely szabály célja az előbbi védelme. Az Irak szuverenitásának megsértésére való előzetes utalás itt csupán az elsődleges szabály megsértése által sértett, jogilag védett érdek jelzőjeként funkcionál.¹⁸⁸

184. Megjegyzendő, hogy ez nem jelenti azt, hogy a szuverenitás az *egyetlen* olyan jószág, amelyet az erőszak alkalmazásának tilalma védeni hivatott; további védett javak legalább az emberi élet, valamint a nemzetközi béke és stabilitás. *Lásd* Tom Ruys & Felipe Rodríguez Silvestre, *The Nagorno-Karabakh Conflict and the Exercise of "Self-Defense" to Recover Occupied Land*, JUST SEC. (2020. november 10.), <https://www.justsecurity.org/73310/the-nagorno-karabakh-conflict-and-the-exercise-of-self-defense-to-recover-occupied-land/>.

185. Az "agresszió" és a "fegyveres támadás" egyenértékűségéről lásd: *Fegyveres tevékenységek Kongói területén (Kongói Demokratikus Köztársaság kontra Uganda)*, ítélet, 2005 I.C.J. Rep. 168, 146. pont (dec. 19.).

186. Irak állandó ENSZ-képviselője, Irak állandó ENSZ-képviselőjének 2020. január 6-án kelt, a Biztonsági Tanács elnökének címzett azonos tartalmú levelei, U.N. Doc. S/2020/15 (2020. január 6.).

187. G.A. Res. 2625 (XXV) (1970. október 24.); Az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia Záróokmánya (Helsinki Záróokmány), 1970. október 24., cikk. 1(a)(I), 1975. augusztus 1., 14 I.L.M. 1292; *lásd* Koskenniemi & Kari, *Supra* note 96, 184-86.

188. *De lásd* Nicholas Tsagourias, *Self-Defence against Non-state Actors: The Interaction between Self-Defence as a Primary Rule and Self-Defence as a Secondary Rule*, 29 LEIDEN J. INT'L L. 801, 803 (2016) (azzal érvelve, hogy a nyugati államok által az ISIS ellen Szíria területén végrehajtott katonai műveletek esetében Szíria utólag csupán szuverenitásának megsértésére hivatkozott, de nem az erőszak alkalmazásának tilalmának megsértésére; ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy Szíria a "szuverenitás szabályának" megsértését vállalta; szóhasználat, miszerint "a szíriai kormány belegegyezése nélkül tartózkodik szíriai területen", legalábbis lehetővé teszi azt az értelmezést, hogy amire hivatkozott, az a "területi sérthetlenség szabálya" volt, amelynek célja és célja az állami szuverenitás védelme, amint azt rövidesen bővebben kifejítjük); *lásd* Permanent Rep. Szíriai Arab Köztársaság állandó képviselője az ENSZ mellett, Szeptemberben kelt azonos tartalmú levelek

Amint felismerjük ezt az érvelési struktúrát,¹⁸⁹ amely egyrészt a nemzetközi jog azon elsődleges szabályának megsértése, amelynek célja a szuverenitás védelme, másrészt a szuverenitás mint védett érdek megsértése közötti különbségtételen alapul, láthatjuk, hogy ez az érvelési struktúra az erőszak alkalmazásának megsértésén kívüli kontextusokban is felbukkan. Ezek az esetek további elsődleges szabályok létezésére utalnak, amelyek célja az állam szuverenitásának védelme. Amint arra valójában a "szuverenitás mint szabály" táborának legtöbb támogatója rámutatott, a legkevésbé vitatott szabály a "területi sérthetlenség szabálya". De az itt javasolt megközelítéssel ellentétben ezek a szerzők nem önmagában tekintik elsődleges szabálynak, hanem az átfogóbb "szuverenitás szabályának" szerves részének.¹⁹⁰ Ez részben abból adódhat, hogy fogalmilag nem egyértelmű a különbségtétel a "területi szuverenitás" - mint a "területi sérthetlenség" vagy a "területi integritás" másik kifejezése, amelyeket gyakran szinonimaként használnak - és a "szuverenitás" között, amelynek lényegi hatálya túlmutat a területi aspektuson.¹⁹¹ A "szuverenitás" és a "területi szuverenitás" nem fedik egymást. A nemzetközi gyakorlatból származó bizonyítékok alátámasztják ezt az értelmezést. Például a Korfu-csatorna-ügyben az ICJ az albán szuverenitás "megsértését" állította annak *következményeként, hogy* az Egyesült Királyság nem tartotta tiszteletben "területi szuverenitását".¹⁹² Hasonlóképpen, az Új-Zéland és Franciaország közötti *Rainbow Warrior* választottbírói eljárásban mindkét fél egyetértett abban, hogy a hajó elsüllyesztése Auckland kikötőjében a francia külföldi hírszerző szolgálat DGSE által "Új-Zéland szuverenitásának súlyos megsértését" jelentette, mivel "Új-Zéland területi szuverenitásának megsértése" *következményeként*.¹⁹³ Ezek az esetek implicit módon elismerték, hogy a megsértett elsődleges szabály a terület "sérthetlensége",¹⁹⁴ "területi integritás" vagy "területi szuverenitás" volt, míg a "szuverenitás" védett érdekként működött, amelyet

17, 2015 a Szíriai Arab Köztársaságnak az Egyesült Nemzetek Szervezeténél működő állandó képviselője által a főtitkárnak és a Biztonsági Tanács elnökének címezve, U.N. Doc. S/2015/719 (2015. szeptember 21.).

189. Lásd James Crawford (az államok felelősségével foglalkozó különmegbízott), *Második jelentés az államok felelősségéről*, 299. pont, U.N. Doc. A/CN.4/498 (1999) (tárgyalja, hogy az államok nemzetközi jogellenes cselekményekért való felelősségéről szóló ILC-cikkek 21. cikke milyen típusú szabályszegéseket mentesíthet, amikor egy állam önvédelemhez folyamodik, mint például "az [agresszor állam] területére való behatolás" és "beavatkozás [az agresszor állam] belügyeibe", de önmagában a "szuverenitást" nem; ami arra utal, hogy a különmegbízott az előbbi két elsődleges nemzetközi jogi szabályt tekinti, az utóbbit azonban nem, ami összhangban van az itt képviselt nézettel).

190. Lásd Schmitt & Vihul, *supra* note 12, 1639. o.; Spector, *supra* note 12, 219. o.; Roguski, *supra* 17. lábjegyzet, 65. o.; DELERUE, *Supra* 16. lábjegyzet, 200-32. o.

191. Lásd általában a TALLINN MANUAL 2.0, 5. lábjegyzet, 20. pont.

192. *Korfu csatorna (Egyesült Királyság kontra Alb.)*, ítélet, 1949 I.C.J. 4, 35 (április 9.).

193. *Rainbow Warrior-ügy (N.Z. kontra Fr.)*, 19 R.I.A.A. 199, 201, 209 (1986).

194. Lásd általában SHAW, *Supra* note 48, 488. o. (a terület fogalmának leírása a nemzetközi jogban).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 97

a jogsértés következményeként megsértették.¹⁹⁵ A *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua* ügyben a Nemzetközi Bíróság a Nicaragua felségvizén folytatott aknamentesítési tevékenységgel kapcsolatban "minden államnak a mások területi szuverenitásának tiszteletben tartására vonatkozó kötelességére" hivatkozott, mint operatív főszabályra, miközben az állam szuverenitását érintette ez a jogellenes magatartás.¹⁹⁶ A "szuverenitás" mint elv és a "területi szuverenitás" mint elsődleges szabály megfelelő értelmezése, amely összhangban van az itt képviselt felfogással, a *Costa Rica kontra Nicaragua* ügyből vezethető le.¹⁹⁷ Ez a szuverenitással kapcsolatos érvelési minta más összefüggésekből is ismerős, amelyek a szuverenitás védelmi dimenzió túl kérdéseit érintik. Ahogy Martti Koskenniemi megjegyezte, a nemzetközi bíróságok és törvényszékek gyakran foglalkoznak olyan ügyekkel, amelyek első látásra a szuverenitással kapcsolatos állítások körül forognak, hogy aztán kiderüljön, hogy konkrét "jogok, szabadságok és hatáskörök" létezéséről és mértékéről van szó, de nem a szuverenitásról mint önmagában vett szabályról.¹⁹⁸ Például a *menedékjogi* ügyben, bár Peru és Kolumbia is a szuverenitásra hivatkozott követeléseik alapjául, az ICJ nem foglalkozott ezzel az érvelési iránnyal, hanem az elvből levezetett konkrét jogok azonosítására tért ki, nevezetesen egyrészt a diplomáciai menedékjog megadásának jogára, másrészt a saját területén keresztül történő biztonságos kiutazás megtagadásának jogára.¹⁹⁹ Ugyanez igaz a *passzusjog-ügyre* is, amely látszólag ellentétes szuverenitási igényekről szólt, de a Bíróság szerint a kérdés az volt, hogy léteznek-e bizonyos ~~konkrét~~ szokásjogok, amelyek a szuverenitás *elvében* találják meg az alapjukat.²⁰⁰ Ezért mindkét ügy további bizonyítékot szolgáltat arra, hogy a "szuverenitás"

195. Lásd Új-Zéland és Izrael közelmúltbeli hivatalos nyilatkozatait: KÜLÜGY ÉS KERESKEDELEM, *Supra* note 55, ¶¶ 11-12; Schöndorf, *supra* note 157, 402. o.

196. *Katonai és félkatonai tevékenységek Nicaraguában és Nicaragua ellen (Nicar. kontra USA)*, ítélet, 1986. I.C.J. 14, 213. pont (június 27.). De lásd *id.* ¶ 251, ahol a Bíróság "a területi szuverenitás tiszteletben tartásának elvéről" beszél; mint fentebb említettük, a terminológia ritkán egyértelmű. *Lásd még* Schmitt & Vi-hul, *supra* 12. lábjegyzet, 1653-54. o. (az ügy elemzésében a *területi szuverenitásra* hivatkoznak, miközben mégis a *szuverenitás* szabályának létezését támasztják alá).

197. Nicaragua által a határvidéken végzett bizonyos tevékenységek (Costa Rica kontra Nicar.) és egy út építése Costa Ricában a San Juan folyó mentén (Nicar. kontra Costa Rica), ítélet, 2015. I.C.J. Rep. 665, 229. pont (december 16.).

198. KOSKENNIEMI, *fentebb* 177. lábjegyzet, 247. lábjegyzet.

199. *Asylum (Colom. kontra Peru)*, ítélet, 1950 I.C.J. 266, 278-79 (november 20.). Ez az ügy *többek között* azt kérdezi, "[a]z állam köteles volt-e engedélyezni a területéről való biztonságos kiutazást egy olyan személynek, aki egy másik államban diplomáciai menedékjogot kapott". *Asylum, Colombia v Peru, Merits, Judgement, [1950] ICJ Rep 266, ICGJ 14 (ICJ 1950), 1950. november 20., Nemzetközi Bíróság [ICJ], OXFORD PUB. INT'L L., <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/icgj/194icj50.case.1/law-icgj-194icj50> (utolsó látogatás 2021. október 25.).*

200. Az indiai terület feletti áthaladási jog (Port. kontra India), ítélet, 1960 I.C.J. 6, 36-45 (április 12.). Az ügy *többek között* arra a kérdésre vonatkozott, hogy "[a] katonai személyzet és fegyverek áthaladási joga ugyanolyan joggal rendelkezzék-e az indiai terület felett való áthaladásra, mint a magán személyek és áruk joga". *Az indiai terület feletti áthaladási jog, Portugália kontra India, érdemi rész, ítélet, [1960] ICJ Rep 6, ICGJ 174.*

olyan háttérelvként működik, amely lehetővé teszi a pozitív nemzeti jog szerinti szabályokkal rendelkező konkrét normák azonosítását és levezetését.

Az a tilalom, hogy egy állam egy másik állam területén gyakorolja hatalmát, a szuverenitás elvéből levezetett további elsődleges szabály, amely különbözik a területi sérthetlenség szabályától.²⁰¹ A Tallinni Kézikönyv ezt a szabályt a szuverenitás szabálya tartalmának részeként tárgyalja, mint "a ... természeténél fogva kormányzati funkció[k] bitorlását".²⁰² E szabály megsértése gyakran automatikusan a területi sérthetlenség szabályának megsértését vonja maga után. Ha például a felelős állam ügynökei fizikailag belépnek az áldozat állam területére, hogy államhatalmat gyakoroljanak, mint például amikor a Moszad ügynökei elrabolták Eichmannt argentin területről, vagy amikor brit hadihajók végrehajtási intézkedéseket hajtottak végre Albánia felségvizein (*Korfu-csatorna-ügy*), akkor mind a területi sérthetlenség szabálya, mind az államhatalom más állam területén való gyakorlásának tilalmára vonatkozó szabály megsértésre került. Emiatt a két szabály együttesen alkotja azt, amit az állami gyakorlat és a nemzetközi joggyakorlat általában a "területi szuverenitás" szabályaként jelöl.²⁰³ Ennek azonban nem feltétlenül kell így lennie. Vegyük például azt a hipotetikus példát, amikor a norvég hatóságok a közösségi médián keresztül svéd nyelven terjesztik az otthonmaradási parancsokat, mert elégedetlenek azzal, hogy a szomszédjuk engedékeny választ adott a COVID-19-re, mikrocélzottan a svéd állampolgárokat, és úgy tesznek, mintha a svéd kormány nevében járnának el. Ezt a svéd területen történő állami hatalomgyakorlásnak kell minősíteni anélkül, hogy ezzel egyidejűleg sérülne a területi sérthetlenség szabálya, mert bár a parancs olyan hivatalos aktusnak minősül, amely a svéd kormány szuverén előjogai közé tartozott, Norvégia anélkül adta ki azt, hogy svéd területre lépett volna.²⁰⁴ Továbbá, mivel a területi sérthetlenség megsértése gyakran az államhatalom további gyakorlása nélkül történik - például egy repülőgép által, amely megsérti az állam légterét -, analitikusan pontosabb, ha ezeket két különálló, a szuverenitásból származó elsődleges szabályként kezeljük.

(ICJ 1960), 1960. április 12., *Nemzetközi Bíróság [ICJ]*, OXFORD PUB. INT'L L., <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/icgj/174icj60.case.1/law-icgj-174icj60> (utolsó látogatás 2021. október 25.).

201. *Lásd* DELERUE, *Supra* note 16, 214-15. o.; N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *Supra* note 55, 11. pont.

202. *Lásd*: TALLINN MANUAL 2.0, 5. lábjegyzet, 24. o.

203. A területi szuverenitás szabályára Új-Zéland és Izrael is hivatkozott a nemzetközi jog kibertérre való alkalmazásáról szóló közelmúltbeli nyilatkozataiban. *Lásd*: N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *Supra* note 55, 11-13. ¶¶; Schöndorf, *Supra* note 157, 402. o., 402. o.

204. Peter B.M.J. Piñers & Bart G.L.C. van den Bosch, *A "virtuális Eichmann": On Sovereignty in Cyberspace* 18 (Amsterdam Law School Legal Studies, Research Paper No. 2020-65, 2020) (azzal érvelve, hogy a területi sérthetlenség szabálya a kibertérben általában kisebb szerepet játszik a tartomány fentiekben ismertetett sajátosságai miatt; ez itt vitatott, ahogyan az alábbiakban érvelni fogunk).

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 99

Míg a mértékadó tudományos szakirodalom támogatja azt a feltételezést, hogy a "területi sérthetlenség" és "az államhatalom idegen területen való gyakorlásának tilalma" a szuverenitás elvéből levezetett elsődleges szabályok, addig a²⁰⁵ nem találunk hasonló támogatást egy olyan szabály létezésére, amely az állam azon jogának tiszteletben tartását jelenti, hogy "szabadon megválaszthatja és fejlesztheti politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszerét".²⁰⁶ Azt, hogy az államok rendelkeznek-e ilyen, a szuverenitás elvéből levezethető joggal, hosszasan vizsgálták a Baráti Kapcsolatok Nyilatkozat szövegét kidolgozó különbizottság tanácskozásai során.²⁰⁷ Az államok képviselői általában elismerték a jog létezését, de nem tudtak határozott megállapodásra jutni annak pontos tartalmi hatályát illetően. Az államok képviselői többnyire úgy vitatták a jogot a be nem avatkozás tilalmának elvével összefüggésben, mint "a szuverén egyenlőség tagadását",²⁰⁸ amely magában foglalja a minden állam politikai függetlenségének tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettséget.²⁰⁹ Néhány képviselő azonban a "beavatkozás" tágabb értelmezését terjesztette elő, amely magában foglalta a "beavatkozás tilalmát", amelyet "a fegyveres beavatkozásnál vagy a felforgatásnál sokkal kevésbé súlyos cselekményekként" írtak le.²¹⁰ Ez jelentősen kiterjesztette volna a beavatkozás tilalmának hatályát. Ugyanakkor az Egyesült Királyság egy szűkebb értelmezést terjesztett elő, amely előrevetítette az internet által néhány évtizeddel később létrehozott "szabad és nyitott" információs ökoszisztéma gondolatát: "[A]zzal kell tisztában lenni, hogy egy egymástól függő világban elkerülhetetlen és kívánatos, hogy az államok érintettek legyenek más államok cselekedeteiben és politikáiban, és igyekezzenek azokat befolyásolni, és hogy a nemzetek közötti jog célja nem az ilyen tevékenység megakadályozása, hanem annak biztosítása, hogy az összeegyeztethető legyen az államok szuverén egyenlőségével és népeik önrendelkezési jogával".²¹¹ Az Egyesült Államok támogatta az Egyesült Királyság álláspontját.²¹² Végül, de- dacára az újonnan dekolonizált és szocialista államok kellemtelenségének, a nézet

205. CRAWFORD, *Supra* note 167, 432. o., a szuverenitásról úgy beszél, mint "a [területhez fűződő] tulajdonjog gyakorlásából eredő jogokról" és "[a] területi szuverenitás tiszteletben tartásának korrelatív köteletségéről" (kiemelés hozzáadva). Lásd még Samantha Besson, *Sovereignty*, in MAX PLANCK ENCYCLOPEDIA OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW ¶ 70 (Rüdiger Wolfrum szerk., 2012).

206. Milan Sahovic (különleges előadó), az *államok közötti baráti kapcsolatokra és együttműködésre vonatkozó nemzetközi jogi elvekkel foglalkozó különbizottság jelentése*, 409. pont, U.N. Doc. A/6799 (1967. szeptember 26.) [a továbbiakban: *az 1967-es különbizottság jelentése*].

207. Lásd Hans Blix (különleges előadó), *Rep. of the Special Committee on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States*, 314-315. pont, U.N. Doc. A/5746 (1964. november 16.) [a továbbiakban: *az 1964-es különbizottság jelentése*].

208. *Az 1967-es különbizottság jelentése*, 206. lábjegyzet, 313. pont.

209. *Az 1966-os különbizottság jelentése*, 159. lábjegyzet, 291. pont.

210. *Az 1967-es különbizottság jelentése*, 208. lábjegyzet, 360. pont.

211. *Az 1964-es különbizottság jelentése*, fentebb 207. lábjegyzet, 205. pont.

212. *Id.* 207. pont; lásd Robert Rosenstock, *The Declaration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations: A Survey*, 65 AM. J. INT'L L. 713, 729 (1971).

érvényesült, hogy ezentúl csak a kényszerítő beavatkozás minősül jogellenes magatartásnak, a határokon átnyúló befolyásolás pedig jóval a küszöbérték alatt marad.

Az ellenséges állami szereplők által folytatott digitális dezinformációs kampányok és a demokratikus döntéshozatali folyamatokba való beavatkozás egyéb formái kezdték eltolni a kényszerítés követelményének szigorú alkalmazását a másfajta, a célállam²¹³ és a választópolgárok választási szabadságát sértő magatartások új hangsúlyozása felé.²¹⁴ Ausztrália például elkezdte az ilyen ellenséges magatartást a fentebb ismertetett érvelési struktúrához közelítő módon nevesíteni,²¹⁵ azt állítva, hogy "a rejtett külföldi befolyásolás hatalmas károkat okozhat nemzeti szuverenitásunknak".²¹⁶ Az állam nemrégiben finomította ezt az álláspontot, amely úgy értelmezhető, hogy egy (születőben lévő) szabály létezésére utal a *titkos* befolyásolási intézkedések ellen, azáltal, hogy explicit különbséget tett a "külföldi befolyás" és a "külföldi beavatkozás" között. Ausztrália a "külföldi beavatkozást" olyan tevékenységként írja le, amely "kényszerítő, korrumpáló, megtévesztő, titkos [és] *ellentétes Ausztrália szuverenitásával, értékeivel és nemzeti érdekeivel*".²¹⁷ Úgy tűnik, 2021 augusztusától Ausztrália az egyetlen demokratikus szereplő, aki ilyen egyértelmű nyilatkozattal állt elő. A legtöbb állam továbbra is vonakodik csatlakozni az erre vonatkozó szokásjog tisztázására vagy fejlesztésére irányuló erőfeszítésekhez.²¹⁸ Úgy tűnik, hallgatólagosan óvakodnak attól, hogy bármilyen utalás a meghatározó

213. Kilovaty, *supra* 162, 87. o. (Új-Zéland azzal érvel, hogy a cyber dezinformációs kampányok megfelelhetnek a kényszerítés követelményének); N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *supra* 55. o., 10. pont.

214. *Lásd* a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának Art. 1, *megnyitva aláírásra* 1966. december 16-án, 999 U.N.T.S. 171; Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 1966. december 16. 1, *aláírásra megnyitva* 1966. dec. 16., 993 U.N.T.S. 14,531 (az államnak a saját politikai rendszerének megválasztásához való joga, a nép önrendelkezési joga és a szuverenitás ezen aspektusát védő szabályok között, mint a beavatkozás tilalmát a közelmúltban vizsgálta JENS D. OHLIN, *ELECTION INTERFERENCE: INTERNATIONAL LAW AND THE FUTURE OF DEMOCRACY* (2020)); Nicholas Tsagourias, *Electoral Cyber Interference, Self-Determination and the Principle of Non-Intervention in Cyberspace*, in *GOVERNING CYBERSPACE: BEHAVIOUR, POWER AND DIPLOMACY* 45 (Dennis Broeders és Bibi van den Berg szerk, 2020).

215. *Lásd* a 205-212. megjegyzéseket kísérő szöveget.

216. *Lásd* Gareth Hutchens, *Brandis Reveals Plans to Curb "Unprecedented" Foreign Influence on Politics*, *GUARDIAN* (2017. november 14., 2:37), [https://www.theguardian.com/australia-news/2017/nov.](https://www.theguardian.com/australia-news/2017/nov)

/14/ brandis-reveals-plans-to-curb-unprecedented-foreign-influence-on-politics (az ausztrál igazságügyi miniszter nyilatkozatát ismertetve).

217. Dep't of Home Affs., *Countering Foreign Interference*, AUSTL. GOV., <https://www.homeaffairs.gov.au/about-us/our-portfolios/national-security/countering-foreign-interference> (2020. február 27.) (kiemelés hozzáadva).

218. *Lásd* Henning Lahmann, *Information Operations and the Question of Illegitimate Interference Under International Law*, 53 *ISR. L.R.* 189, 209-16 (2020) (áttekintést nyújt az állami gyakorlatról). *De lásd* N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *supra* note 55, ¶ 10 (tiltott beavatkozásnak nyilvánítva "egy olyan elhúzó és összehangolt kiber-tájékoztatási műveletet, amely jelentősen aláássa egy állam közegészségügyi erőfeszítéseit egy világvágy során").

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSI DISKURZUSRÓL A KIBERTÉRBE

a határokon átnyúló beszédcselekmények jogi korlátai a diskurzust még inkább Kína és a "kiber-szuverenitás" más híveinek álláspontja felé mozdítanak el. Összefoglalva, ha a "szuverenitást" az itt javasolt módon fogjuk fel, tisztább kép rajzolódik ki. A szuverenitás fogalmi magja nem szabály, hanem elv; valóban "nem azonosítható semmilyen konkrét anyagi joggal".²¹⁹ Bár ebből következik, hogy a szuverenitásból levezetett bármely konkrét jognak vagy kötelességnek így "egy különálló jogforrásban kell alapulnia",²²⁰ fontos tisztázni, hogy nem állítom, hogy a szuverenitás fogalma önmagában pusztán leíró jellegű és pusztán "számos vonatkozó szabályból való absztrakció",²²¹ saját normatív tartalmat nélkülöz.²²² A fogalom valóban "saját jogon normatív elvként",²²³ "a jogi diskurzust strukturáló általános fogalomként" létezik.²²⁴ Egyedi eseteket azonban nem lehet eldönteni a szuverenitásból levezetett, a nemzetközi jogban érvényesnek elfogadott konkrét szabályok igénybevétele nélkül.²²⁵ Bár a szuverenitás tájékoztatja a meglévő szabályok értelmezését, azt állítom, hogy nem "háttérelvként működik, amely akkor alkalmazandó, amikor konkrét szabályok nem léteznek", ahogyan azt a közelmúltban a következők állították

Nicholas Tsagourias.²²⁶

Az elv feltételezett közvetlen normatív erejére való ilyen támaszkodás az adott kontextusban nem is szükséges, amint azt a fent elemzett esetek is mutatják. Számos, az állami gyakorlat és a nemzetközi joggyakorlat által elismert elsődleges szabály vezethető le:²²⁷ , amelyek célja és célja a szuverenitás bizonyos aspektusainak védelme, és amelyek relevánsak a kibernetikai ellenes műveletek jogi minősítése szempontjából. Ezek közé tartozik többek között az erőszak alkalmazásának tilalma és a be nem avatkozás elve.²²⁸ Amint az ebben a szakaszban kifejtésre került, a "területi szuverenitás" kiegészíthető a

219. CRAWFORD, *fentebb* 167. lábjegyzet, 432. o.

220. *Lásd* KOSKENNIEMI, *Supra* 177. lábjegyzet, 246. o. (az általa "a szuverenitás jogi megközelítésének" nevezett, HANS KELSEN, PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW (1966) című könyvére visszanyúló megközelítést írja le, szemben a Carl Schmitt által előterjesztett "tiszta ténymegközelítéssel". CARL SCHMITT, POLITIKAI TEOLÓGIA: NÉGY FEJEZET A SZUVERENITÁS FOGALMÁRÓL (1985)).

221. GEORG SCHWARZENBERGER & E.D. BROWN, A MANUAL OF INTERNATIONAL LAW 52 (6. kiadás, 1976).

222. *Lásd* H.L.A. HART, THE CONCEPT OF LAW 218 (Oxford University Press 1961).

223. KOSKENNIEMI, *Supra* 177. lábjegyzet, 255. o.; *lásd* Besson, *Supra* 205. lábjegyzet, 116. pont ("Fontos, hogy a szuverenitási jogok és kötelességek létezése nem feltétlenül jelenti azt, hogy a szuverenitás ezekre és a jogok kötelegére redukálható.")

224. Werner, *Supra* 161. lábjegyzet, 150-51. o.

225. *Id.*

226. Tsagourias, *Supra* note 181; KOSKENNIEMI, *Supra* note 177, 255. o. (a szuverenitás "maradványszabályaként" jellemzi).

227. Besson, 205. lábjegyzet, 88. pont.

228. *Id.* ¶ 126; *lásd* N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *supra* note 55, ¶ 11.

ez a lista.²²⁹ A területi szuverenitás két fő összetevőjére bontható, a terület sérthetlenségének elsődleges szabályaira és arra a tilalomra, hogy egy állam egy másik állam területén gyakorolja hatalmát. Ezen túlmenően talán van egy születőben lévő szabály a másik államnak a politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszere szabad megválasztásához és fejlesztéséhez való jogába beavatkozó állami magatartás ellen, amely valahol a megengedett transznacionális ~~pl~~ befolyásolás²³⁰ és a tiltott kényszerítő beavatkozás között helyezkedik el.²³¹ A rendelkezésre álló gyakorlat azonban még nem indokolja annak pontos jogi státuszának vagy tartalmának meghatározását.

Az itt felhozott érvelés kritikája az lehet, hogy pusztán szemantikus aprólékoságról van szó. Nem mindegy, hogy minek nevezzük a szabály(ok)t?²³² Mi a tényleges különbség aközött, hogy azt állítjuk, hogy a szuverenitás egy szabály, majd megpróbáljuk meghatározni a tartalmát, ahogyan azt a Tallinni Kézikönyv tette, és aközött, hogy azt állítjuk, hogy a szuverenitás csak egy elv, amelyből számos konkrét elsődleges szabály következik, amelyek együttesen többé-kevésbé azonos pro- tektív hatókörre terjednek ki? A különbség először is abban áll, hogy az ebben a dolgozatban javasolt felfogás doktrinálisan pontosabb, mivel komolyan veszi a szuverenitás státuszát, mint egy állam "jogainak gyűjteményét",²³³ a többi államra vonatkozó megfelelő kötelezettségekkel,²³⁴ és nem egyetlen egységes szabályt. Másodsor, ez a cikk megmutatta, hogy a szuverenitás mint absztrakt általános fogalom politikailag és ideológiailag olyan mértékben fel van töltve, ami szánalmasan alkalmatlanná teszi arra, hogy olyan működőképes szabályként szolgáljon, amely ne lenne folyamatosan sebezhető mind a tekintélyelvű kooptációval²³⁵ mind az imperialista elutasítással szemben. Mindezek után, hogy megismételjem, a "szuverenitás tiszteletben tartása" kétségtelenül megfogalmazható a nemzetközi jog elsődleges szabályaként. A kialakulóban lévő állami gyakorlat, amelyet a Tallinni Kézikönyv kulcsfontosságú ~~hosszra~~ katalizált, azt sugallja, hogy egyre több (európai) állam választja ezt az utat. Kérdéses azonban, hogy bölcs dolog-e ezt tenni. A nemzetközi jog kibertérre való alkalmazásának tisztázását célzó jogi stratégiaként, az online emberi jogi garanciák - mint például az információs szabadság és a véleménynyilvánítás szabadsága - védelme mellett végül csapdának bizonyulhat.

229. Lásd Schöndorf, *Supra* note 157, 402. o.; N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *Supra* note 55, 11-12. ¶¶.

230. Damrosch, 159. lábjegyzet, 48-49. o.

231. N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *supra* note 55, ¶ 10 (a "kényszerítés" fogalmának újrafogalmazása mellett érvelve, amely egy "hosszan tartó és összehangolt kiber-tájékoztatási műveletet" foglal magában).

232. Lásd Spector, *Supra* 12. lábjegyzet, 222. lábjegyzet.

233. CRAWFORD, *fentebb*, 167. lábjegyzet, 431. o.

234. Lásd Besson, *Supra* 205. lábjegyzet, 117. pont.

235. Lásd MOYNIHAN, 16. lábjegyzet, 157. pont.

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSI DISKURZUSRÓL A KIBERTÉR BEN 103

C. Jogi következmények I.: "Állandó elkötelezettség" és "Védekezz előre"

A konkrét elsődleges szabályokra összpontosítva, nem pedig egy általános "uralmi szabályra".

eignitás" lehetővé teszi számunkra, hogy jobban értékeljük a kibertérrel kapcsolatos imperialista és westfáliai megközelítések alapján folytatott nemzeti politikák nemzetközi jogi következményeit.

A fentiekben rámutattunk arra, hogy a "tartós elkötelezettség" stratégiája és a hozzá kapcsolódó "előretolt védelem" koncepciója abból a feltételezésből indul ki, hogy az annak égisze alatt végrehajtott kiberműveletek nem sérthetik egy másik állam területének sérthetlenségét, mivel a kibertér összekapcsoltsága megkérdőjelezi a területiség egész fogalmát.²³⁶ A szabály csak akkor léphetne életbe, ha a művelet következményei a célállam területére jelentős, érzékelhető hatásokat gyakorolnának, például fizikai kárt okoznának vagy a kibertérrel összekapcsolt infrastruktúra működőképességének elvesztését okoznák.²³⁷

E nézet szerint a kibernetikai magatartás, amely pusztán "előkészíti a csatateret" olyan pozicionálási tevékenységek révén, amelyek "[a] potenciális ellenfél rendszereibe való behatolást jelentenek annak érdekében, hogy olyan jellegű hozzáférést biztosítsanak, amelyet később szükség esetén zavaró vagy romboló hatásra lehet felhasználni"²³⁸ nem érintené az ellenfél államainak területi integritását.²³⁹ Érdekes módon ez a felfogás eléggé hasonlít a Tallinni Kézikönyv által képviselt nézethez, a szuverenitás szabályaira vonatkozó kategorikus különbségek ellenére.²⁴⁰ És valóban, a szuverenitás helyett a területi sérthetlenség elsődleges szabályának elismerése önmagában nem előlegezi meg azt a kérdést, hogy a kibernetikai magatartás mely fajtái sérthetik a szabályt, mivel a szabály alkalmazási körét lehet kiterjesztően vagy megszorítóan értelmezni.

A spektrum másik végén, a fentiekben leírtak szerint, a²⁴¹ azok a hangok állnak, akik a területi sérthetlenség szabályának tág értelmezése mellett érvelnek, azt állítva, hogy valójában sem az állami gyakorlatban, sem a nemzetközi joggyakorlatban nincs bizonyíték bármiféle "küszöbkövetelményre", ami azt jelenti, hogy minden jogosulatlan behatolás automatikusan sérti a szabályt.²⁴² Az állami

236. Fischerkeller & Harknett, 53. sz. lábjegyzet, 269. o.

237. Lásd Corn & Taylor, *Supra* 54. lábjegyzet, 211. o. (a nem fizikai hatásokra korlátozódó következményeket "kiberhatásoknak" nevezi).

238. Robert Chesney, *The 2018 DOD Cyber Strategy: Understanding 'Defense Forward' in Light of the NDAA and PPD-20 Changes*, LAWFARE (2018. szeptember 25., 18:45), <https://www.lawfareblog.com/2018-dod-cyber-strategy-understanding-defense-forward-light-ndaa-and-ppd-20-changes>.

239. Jeff Kosseff, *The Contours of 'Defend Forward' Under International Law*, in 2019 11TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON CYBER CONFLICT: SILENT BATTLE 307, 313 (T. Minárik et al. eds., 2019).

240. TALLINN MANUAL 2.0, 5. sz. lábjegyzet, 20-21. o.

241. Lásd a 139. lábjegyzethez tartozó fenti szöveget.

242. Roguski, *Supra* note 17, 73-80. o.; DELERUE, *Supra* note 16, 215-19. o. Megjegyzendő, hogy mindkét szerző a "területi szuverenitás" fogalmát állítólag a szuverenitás szélesebb körű elsődleges szabályának részeként használja, és

szereplők, ezt az értelmezést példázza Franciaország hivatalos álláspontja.²⁴³ Eszerint az álláspont szerint nincs meggyőző ok arra, hogy egy állam területén található hálózati infrastruktúrákat másképp kezeljék, mint a légtérét vagy a felségvizeit. A hálózatokba vagy rendszerekbe való behatolást talán nehezebb megfékezni, mint a határt engedély nélkül átlépő repülőgépet, de ettől függetlenül ezek is területi jogsértéseknek minősülnek.²⁴⁴ Bár valóban nehéznek tűnik összeegyeztetni az Egyesült Királyság által a területi szuverenitás szabályának általános kétségbe vonását a *Rainbow Warrior-ügyben* hozott döntőbíróági ítélettel vagy az ENSZ Biztonsági Tanácsának elítélésével, amiért Izrael elrabolta Adolf Eichmann az argentin területen,²⁴⁵ túlzás lenne azt állítani, hogy egyáltalán nem alakult ki ellentétes gyakorlat. Ez figyelmen kívül hagyja az államok közelmúltbeli nyilatkozatait, amelyek hangsúlyozzák a "virtuális" behatolások sajátos jellemzőit, amelyek kiigazított jogi értékelést igényelnek.²⁴⁶

Ez felveti azt a kérdést, hogy a "tartós részvétel" gyakorlata, amely nem okoz fizikai hatást idegen területen, olyan magatartásnak tekintendő-e, amely pusztán a kibertér "virtuális", területileg nem korlátozott birodalmának technikai sajátosságait használja ki, és így kívül esik a területi sérthetlenség szabályának hatálya. E nézet hívei gyakran hasonlítják a magatartást a digitális kémkedéshez, mivel ezek a tevékenységek is hasonlóak mind technikáik, mind céljaik tekintetében.²⁴⁷ A kémkedéssel önmagában nem foglalkozik a nemzetközi jog, ami azt jelenti, hogy az sem kifejezetten, sem kifejezetten nem tartozik a nemzetközi jog hatálya alá.

hogy Roguski érvelése az államhatalom idegen területen való gyakorlásának tilalmára, mint a területi szuverenitás egyik alkategóriájára épül. E fogalmi különbségek ellenére a kibertéren kívüli hatásokat nem okozó támadó kiberműveletek jogi értékelése ugyanarra a következtetésre jut.

243. MINISZTERIUM, 143. lábjegyzet, 6. pont.

244. *Lásd* Tsagourias, *Supra* 181. lábjegyzet, 6. o. ("Mivel egy állam gyakorolhatja szuverenitását a kibertér fizikai, társadalmi és logikai összetevői felett, minden más állam általi illetéktelen beavatkozás a szuverenitás megsértését jelenti.")

245. S.C. Res. 138 (1960. június 23.).

246. *Lásd az* Egyesült Nemzetek Külügyminisztériumának levelét, 146. sz. melléklet, 2. pont ("Ebben a tekintetben meg kell jegyezni, hogy a megengedhető és nem megengedhető pontos határai még nem kristályosodtak ki teljesen. Ez a szuverenitás hagyományos fogalmának szilárdan területi és fizikai konnotációinak köszönhető . . . A kibertérben a területiség és a fizikai kézzelfoghatóság fogalma gyakran kevésbé egyértelmű."); N.Z. FOREIGN AFFS. & TRADE, *supra* note 55, ¶ 13 ("Új-Zéland véleménye szerint a területi szuverenitás szabályának a kibertérben történő alkalmazásakor figyelembe kell venni néhány kritikus jellemzőt, amelyek megkülönböztetik a kibertériséget a fizikai szférától. Különösen . . . a kibertér tartalmaz egy olyan virtuális elemet, amely nem rendelkezik egyértelmű területi kapcsolattal"); Schöndorf, *Supra* note 157, 403. o. ("A gyakorlatban az államok alkalmanként kiber-aktivitást folytatnak.

a más államokban található hálózatokon és számítógépeken áthaladó és azokat célba vevő rendszerek, például nemzetvédelmi, kiberbiztonsági vagy bűnüldözési célokból. A hatályos nemzetközi jog alapján nem egyértelmű, hogy az ilyen típusú cselekmények a területi szuverenitás szabályának megsértését jelentik-e, vagy talán a kibertérben a területi szuverenitásról alkotott felfogásunk lényegesen eltér a fizikai világbeli jelentésétől.")

247. *Lásd* Ney, 20. lábjegyzet.

sem megengedett, sem tilos.²⁴⁸ A kémkedés jogi státuszától függetlenül azonban az analógia meggyőző ereje megkérdőjelezhető. A külföldi hálózatokon belüli katonai kibertevékenység, amelynek célja a reakcióidő lerövidítése a kívánság szerint bármikor távolról beindítható, késleltető kártevőkkel, ha valami, akkor inkább hasonlít egy idegen felségvizeken tartózkodó hadihajóhoz, ami a parti állam területi sérthetlenséghez való jogának egyértelmű megsértését jelenti a tengerjog (szokásjogi) *lex specialis* megnyilvánulása szerint.²⁴⁹ Valójában egy szándékos, metaforikus zavar eredménye, hogy feltételezik a "nyílt tenger" létezését a kibertérben, és egyenlőségelet tesznek az "előretolt védelmi" műveletek és a hadihajók közé, amelyek "a tengereken járőröznek, hogy biztosítsák, hogy a mi országot, mielőtt átlépnék a határainkat."²⁵⁰ A "szürke" és "vörös" zónák mint a fizikai infrastruktúráktól független térbeli dimenziók koncepciója olyan katonai-stratégiai fikció, amelynek nincs valóságalapja.

Amint azt fentebb kifejtettük, egy állam területi szuverenitása nem függ virtuális dimenziójának teljes és állandó ellenőrzésétől.²⁵¹ Továbbá, a "tartós elkötelezettség" keretein belül a pusztán kémkedésnél jóval nagyobb mértékben, a támadó kibernetikai magatartás potenciálisan súlyosan destabilizáló hatású. Technikai okokból egy ilyen művelet tényleges célja általában nem lesz világos, sőt, még csak nem is érzékelhető annak az adversáriusnak a szemszögéből, amelynek a hálózatába behatolnak, ami nyilvánvalóan az eszkaláció jelentős kockázatával jár. Mindezen okokból kifolyólag a tevékenység nem értelmezhető félre valamiféle virtuális navigációs szabadságot biztosító műveletként. A területi sérthetlenség szabálya az állam hálózati infrastruktúráinak fizikai és logikai rétegeit védi az olyan célú behatolásokkal szemben, mint a "helymeghatározás" vagy a "harctéri felkészülés". A "tartós szerepvállalás" stratégiája ezért összeegyeztethetetlen az Egyesült Államok nemzetközi jogi kötelezettségeivel.

D. Jogi következmények II: "Kiberszuverenitás"

Ugyanezek a megfontolások nem vonatkoznak a hálózati infrastruktúrák tartalmi rétegére. A fentiekben bemutattuk, hogy a szuverenitás elve a Baráti Kapcsolatok Nyilatkozatában foglaltaknak megfelelően magában foglalja a jogot, hogy a

248. De lásd RUSSELL BUCHAN, CYBER ESPIONAGE AND INTERNATIONAL LAW (2018); Asaf Lubin, *The Liberty to Spy*, 61 HARV. INT'L L.J. 185 (2020) (a kémkedés jogszerűségének kérdésének részletesebb és differenciáltabb kezelését kifejtve).

249. Lásd az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye cikk. 17-19., 1982. december 10., 1833 U.N.T.S. 397 (a szokások tükrözése); lásd CRAWFORD, *Supra* note 167, 300-01. o.

250. Paul M. Nakasone, *A Cyber Force for Persistent Operations*, JOINT FORCE Q. (2019. február 2.), <https://www.459arw.afrc.af.mil/News/Article-Display/Article/1737519/a-cyber-force-for-persistent-operations/>.

251. Lásd Tsagourias, *Supra* 188. lábjegyzet, 811. o.; Tsagourias, *Supra* 181. lábjegyzet, 6. o.

államnak, hogy megválassza saját politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszerét.²⁵² Ez a jog az alkotó nép önrendelkezési jogának kifejeződése.²⁵³ A Nyilatkozat koncepciójában ezt elsősorban a kényszerítő beavatkozás tilalmán keresztül gondolták védeni.²⁵⁴ Ez a felfogás a közelmúltban kezdett megváltozni, mivel a hálózatos társadalomban a digitális technológiák megváltoztatták az államok egymás belügyeibe való beavatkozásának módjait. A digitális eszközökkel történő külföldi beavatkozás, amelyet Oroszországnak a 2016-os amerikai elnökválasztás befolyásolására tett kísérletei példának a digitális médián keresztül, kétségbe vonta a beavatkozás tilalmának további hatékonyságát. Ennek következtében várhatóan lassan megjelenik egy olyan szabály, amely tiltja a manipulatív vagy burkolt beavatkozást egy másik állam döntéshozatali folyamataiba. De bármi is legyen e szabály jelenlegi állapota és fejlődő tartalma, a legtöbb (demokratikus) támogató siet tisztázni, hogy az nem jelentheti a tartalom szabad továbbításának általános tilalmát a globális hálózatokon keresztül.

Az biztos, hogy Kína, Oroszország, Irán és számos más állam példája, amelyek ragaszkodnak az "információbiztonság" és a "kiber-szuverenitás" tág felfogásához, azt mutatja, hogy hiba lenne tagadni bármilyen, ebbe az irányba mutató állami gyakorlat létezését. A szuverenitásnak mint a "külső beavatkozás" minden formájával szembeni pajzsak ezzel a felfogásával ezek az államok a hidegháború óta következetesek maradtak.²⁵⁵ De mindeddig nincs olyan kellően egységes gyakorlat, amely egy ilyen, a szuverenitás elvéből levezetett expanzív szabály fokozatos kikristályosodására utalna.²⁵⁶ Sőt, az alkalmazandó emberi jogi garanciák természetüknél fogva korlátozzák az állam szuverén előjogait²⁵⁷ még akkor is, ha az a véleményünk, hogy az olyan jogok, mint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 19. cikkében foglalt véleménynyilvánítási és információszabadság státusza a nemzetközi szokásjogban nem rendezett.²⁵⁸ Bármilyen technikai eszközökkel is éljenek a "westfáliai" szereplők.

252. Lásd Besson, *Supra* 205. lábjegyzet, 67. pont.

253. *Id.*

254. Lásd Dire Tladi, *The Duty to Not Intervene in Matters within Domestic Jurisdiction, in THE UN FRIENDLY RELATIONS DECLARATION AT 50: AN ASSESSMENT OF THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW* 87, 90 (Jorge E. Viñuales szerk., 2020).

255. G.A. Res. 36/103, II. melléklet (1981. december 9.).

256. Lásd Henning Lahmann, 218. lábjegyzet, 209-17. o., a közelmúlt gyakorlatának részletes áttekintését.

257. Lásd Croxton, *Supra* 97. lábjegyzet, 575. o. (rámutatva arra, hogy az egyén jogainak az állam szuverenitását korlátozó hatása már a Vesztfáliai Szerződésben is benne foglaltatott).

258. Hurst Hannum, *The Status of the Universal Declaration of Human Rights in National and International Law*, 25 GA. J. INT'L & COMPAR. L. 287, 348 (1996). Ez a probléma főként Kína esetében áll fenn, amely aláírta, de nem ratifikálta a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, és így nem köteles szerződésben tiszteletben tartani ezeket a jogokat. A Vatikáni Egyezségokmány 18. cikke szerint azonban Kína továbbra is köteles "tartózkodni az Egyezségokmány tárgyát és célját megghiúsító cselekményektől". 2009-ben Kína elutasította az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának egyetemes időszakos felülvizsgálata keretében tett ajánlásokat, amelyek a következőkre irányultak volna

2021]POL. ÉS IDEOLÓGIÁK A SZUVERENITÁSRÓL SZÓLÓ DISKURZUSRÓL A KIBERTÉRBEN107

a kibertér saját részeinek tartalmi rétegét a globális hálózatoktól elválasztják, hogy érvényt szerezzenek a "kiber-szuverenitásról" alkotott elképzelésüknek, a szuverenitásból nem következik, hogy más államoknak nem kell tartózkodniuk attól, hogy információkat terjesszenek ezekbe az országokba, vagy hogy állampolgáraiknak ezt lehetővé tegyék.

VI. KÖVETKEZTETÉS

Maximilian Bertamini nemrégiben megjegyezte, hogy a szuverenitás iróniája, hogy "lehetővé teszi az államok közötti alapvető különbségeket, de nem lehet, hogy ne értsék másként, ha értelmes beszélgetést akarnak folytatni a nemzetközi jogban".²⁵⁹ Az előző elemzésből kiderült, hogy ez nagyon is igaz a kibertérben a szuverenitás jogi státuszáról és tartalmáról folytatott diskurzusra. A Tallinni Kézikönyv im- portáns hozzájárulását követően a szuverenitásnak a nemzetközi jog elsődleges szabályaként való felfogása figyelemre méltó sikert aratott az európai és más nyugati államok meggyőzésében. Ezen a földrajzi kontextuson kívül, ahol az államok képviselői kevésbé ismerik e viták sajátosságait, a²⁶⁰ a szuverenitás felfogása sokkal bizonytalanabb maradt²⁶¹ vagy szkeptikusabban fogadták, és néha pusztán "figyelemelterelésként" utasították el.²⁶² Ennél is jelentősebb, hogy a kibertérben erős és aktív államok valószínűleg problematikusabbnak találják az értelmezést. Különböző okokból mind az "imperialista", mind a "westfáliai" megközelítés bizonyos kifejezései összeegyeztethetetlenek a hatályos nemzetközi joggal. Az uralkodó akadémiai diskurzus azonban, amely ragaszkodik a szuverenitás mint egyetlen egységes szabály státuszához, nem képes egyértelműen megfogalmazni azt az árnyalt megértést, amely szükséges a kibertérben a normák tisztázásának és fejlesztésének folyamatait alakító különböző politikák és ideológiák feltárásához. Ennek fényében ez az esszé a rendelkezésre álló gyakorlati bizonyítékok alternatív értelmezését javasolta, amely megtartja a szuverenitás hagyományos státuszát mint elvet és "jogok gyűjteményét", amelyből számos elsődleges szabály következik.

a véleménynyilvánítás és a tájékoztatás szabadsága. *Lásd:* EMBERI JOGOK KÍNAORSZÁGON, TERRORIZMUS ELLENESZÁLLÍTÁSA ÉS

EMBERI JOGOK: A SHANGHAI EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERVEZET HATÁSA 63 (2011), https://www.hrichina.org/sites/default/files/publication_pdfs/2011-hric-sco-whitepaper-full.pdf.

259. Bertamini, 164. lábjegyzet.

260. *Lásd* Amerikai Államok Szervezete, *Negyedik jelentés*, 153. lábjegyzet,

11. pont. 261. *Id.* ¶¶ 50-55.

262. Amerikai Államok Szervezete, *Ötödik jelentés*, 175. lábjegyzet, 45. pont.